

ТРИЗНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDEN'T

Число 9 (165), рік вид. V. 24 лютого 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 24 лютого 1929 року.

З провалом тієї «хлібозаготовчої кампанії» не криється вже й большевицька преса.

В совітських газетах ми знаходимо одверті признання про «хлебную блокаду советского города», про спроби організувати «срыв государственных хлебозаготовок» та «саботаж советской экономики в более широких размерах». («Изв.» ч. 33 з 9. II).

Коли пригадати, що для совітів вивіз збіжжя чи не єдина надія здобути якісь кошти за кордоном, то ясным стає, що невдача збиральної кампанії — для Москви справжня катастрофа.

Само собою, вона не хоче пускатися на дно і напружує всі сили, щоб оте, так потрібне їй, збіжжя у селянина таки видерти. Видають найстрогіші накази, вживають найсуворіших заходів, центри посиляють найкатегоричніші директиви.

«Повинно виконати план хлібозаготівель», — читаємо ми передовицю в ч. 30 з 6. II «Известий».

Признавшись, що «найгірше за все йдуть заготівлі в південних районах, особливо на Україні», совітський офіціоз наказує: «заготовчий план повинно виконати, щоб там не було, за найближчий час — місяць, півтора».

Наказати легко, а як і звідки взяти хліба? Тай на це вже у московських економістів відповідь готова: має його дати знову Україна.

«Перш за все, — пише орган московського уряду, — треба спинити увагу на тих районах, які вже де-хто визнає за такі, що вийшли «из строя». Це — південні райони і особливо Україна. По

відомостях, які поступають з України, уповажені ті, що виїздили на місця, стверджують, що майже повсюди маються ще значні «излишки» збіжжя, але заможні шари сега той хліб притримують».

Звідси «ударне» завдання на Україні — «извлечь наличные хлебные излишки».

Отже наш нещасний край, вже до щенту обдертий червоними посіпаками, стоїть перед новою здираальною кампанією, коло якої заходжуються в Москві.

На Україні лютує голод; на посів ярини не вистачає насіння, а води знайшли «значительные излишки» і лагодяться їх забрати.

Певні ми, що українське селянство все зробить, що зможе, щоб Москві тепер, як і раніше, хліба не дати як що він ще дей є. Та, звісно, раз на завжди оборонити край від безмежного здирства москоського може тільки власна держава.

* *
*
*

Час од часу подаємо ми огляди преси чужоземної. І яку б не взяти — англійську, французьку, італійську чи німецьку — всюди бачимо ми зацікавлення нашою справою і — що важніше — все докладніше з нею, ознайомлення і все глибше її зрозуміння.

В цьому числі читальник напевне з увагою спиниться на тому, що про нас говорить німецька преса.

По-за тими газетними качками, та байками, — як от проект, наприклад, польського коридору до Одеси, — через намул вигадок, яких вимагає жадна на сенсації злоба дня, проступає й де-що позитивне.

Газети різних націй, з протилежними інтересами сходяться на тому, що по-перше — всі визнають велике значіння української проблеми, яка являється ключем до миру на Сході Європи, а по-друге — всі погоджуються і на тім, що проблема ця має міжнародній характер.

Роки боротьби за визволення й державність, роки органічної праці вдома й на чужині не пройшли марне для нас. Позиція світової преси про це свідчить. Зрозуміння українського питання, яке виявляють органи печати різних народів, значно полегчує нашу працю і підготовляє сприятливий ґрунт на той час слушний, коли доведеться поставити справу визволення України руба.

До пакту Келлога.

В «Journal de Genève» ч. 43 з 13 лютого с. р. знаходимо декларацію Заступника Голови Директорії, Головного Отамана військ УНР А. Літвінця цього наступного змісту:

«Європейська публічна opinia дуже часто виказує незнання дійсних настроїв совітської політики. Ця opinia в своєму бажанні бачити Європу замиреною якомога скорше легко піддається вірі в еволюцію большевизму та серйозно приймає такі заходи, як от Літвінова. Отож Європа забуває, що не пройшло ще й десяти років, як цей самий совітський уряд, сьогодні такий миролюбивий, окупував в надзвичайно брутальний спосіб незалежні республіки України, Білоруси і Кавказу, і так само не перебірав заходів, щоб те саме зробити з балтійськими державами та сусідніми республіками. Ті, хто в курсі справ на сході Європи, знають, що це дякуючи героїчному спротиву в 1919-20 році, України та Кавказу куди кинені були всі сили червоних, сьогодні запобігає Москва перед балтійськими державами, стараючися притягнути їх до підписання пакту: а коли б цього спротиву не було, то ми побачили б, як в Ризі та в Ревелі порядкують чекісти, як це сталося тепер в Києві та в Тифлісі. А найголовніше не забуваймо, що в той час, як Літвінову у Москві ходить про підписання його «мирового пакту», то його уряд, в якому вплив його дуже великий, продовжує підтримувати великі мілітарні сили, щоб притлумлювати постійне повстання в окупованих країнах.

«Не позбавлено інтересу — вдуматися в ті мотиви, які штовхають Літвінова стати ще раз перед публічною європейською opinieю з такою пропозицією.

«Перш-за все, він хоче притягти увагу на себе всіма засобами в схованій надії, що стосунки з совітами, які з 1927 року що-раз то зникають, будуть відновлені. Далі, він хоче сподобатися своїми підробленими миролюбними аспіраціями і свого роду «рекламністю» навколо пакта Келлога головним чином Америці, в якій совіти, в своєму повному висиленні, бачать останню надію на врятування.

«Але, що найголовніше в цій справі, то це те, що «пакт Літвінова» буде звичайно обов'язковим для всіх тих, хто підписав його, за винятком... самого Літвінова. Цей достойний представник совітів може дуже добре сполучати своє миролюбство з комуністичною політикою, — ділаючи через 3-ій Інтернаціонал та «Осовіяхим», що, як відомо вже всім, є цілком «незалежні» від московського уряду. Решту не трудно вгадати: в одній із сусідніх держав, все одно якій, місцеві комуністи розпочинають революцію; 3-ій Інтернаціонал поспішається з необхідними фондами та комуністичним урядом, що вже його наготовлено повністю в Москві, — де вже такі уряди готові для кожної країни цілого світу; — «Осовіяхим» посилає туди авіоний, амуніцію та цілу армію «добровольців», і врешті, як-що заколот вдається, миролюбний Літвінов оголосить, із великим жалем, що уряд СРСР не міг поста-

витися проти прийняття нової комуністичної республіки до лона совітського союзу.

Московський уряд багато разів практикував цю просту операцію, яка часом проходила успішно (на Україні, в Грузії, в Азербейджані то-що), часом з повним провалом (в Латвії, в Литві, на Бесарабщині, в Персії, в Китаю то-що).

При таких умовах, виходить, що справді совіти не потребують жадної війни і могли б приступити до обеззброєння, як-що тільки не треба б їм було мати свою поважну мілітарну силу в тих країнах, що «добровільно» приєдналися до СССР».

Німецька преса про Україну.

За останні два-три місяці в німецькій пресі з'явилось кілька великих статей про Україну поміж дрібних заміток та того факта, що в кожному політичному огляді Сходу Європи українське питання займає центральне місце.

Аксель Шмідт, давній приятель України і знавець внутрішніх відносин, присвячує в ч. 245 «Pozenner Tageblatt» статтю сучасним партійним відносинам на совітській Україні: «Українська опозиція в комунізмі» («Die ukrainische Opposition im Kommunismus»).

«Коли в Європі говориться про опозицію в Союзі Східних Республік, то загально читач розуміє під тим суперництво Троцького та Сталіна, але існує ще одна опозиція, яка менше виявляється і зовні, але тим не втрачає свого значіння. Навпаки, вона далеко небезпечніша, бо за її провідниками одностайно стоїть український народ.

«Вирвавши у большевицького уряду можливість українізації школи, церкви та адміністрації, комуністичний уряд у Харківці, почав, каже автор, одвойовувати собі більші економічні права від Москви». І тому, що Україна не потребує жадної економічної піддержки від московської централі, харківському урядові ніби-то удалося досягти певної господарсько-економічної самостійності.

«Московська централія дивиться скося на цю повільну національно-комуністичну еволюцію на Україні. Крім поміркованих елементів на Україні по-між комуністами є міцна група, яка зилкується довести цей рух аж до державної самостійності. На чолі стояли Скрипник(?), Шумський та Максимович. Цих трьох найбільш енергійних представників національно-комуністичного руху Москва або закликала на високі посади в центральній адміністрації, або вислала за межі України.*) Таким чином їх вирвано з будівничої праці на Україні».

«На їхнє місце стали нові сили, і не тільки українізація, але й рух до відокремлення ідуть своїм шляхом, не дивлячись на таке гальмування. Подорожні з України раз-у-раз підкреслюють, що український національний рух сильно зріс за останніх п'ять років. Особливо цікаві листи одного прихильника Крамаржа, отже русофіла, який, бувши оце на Україні, все-ж таки не міг не звернути уваги на те, що під час большевицького

---

*) «Neue Züricher Zeitung» подає 27 січня звістку від свого варшавського кореспондента Ж. Б. про арешт проф. М. Грушевського «одного з прихильників недавно арештованого сепаратистичного комуніста і бувш. комісара освіти совітської України, Шумського».

панування українці й москалі не тільки не наблизивсь одні до одних, а навпаки розв'язок їх пішов ще більш розбіжними шляхами».

Розглянувши поступ національного руху в Галичині та Волині та події у Львові останніх часів, автор зауважує: «Отак росте український національний рух на совітській Україні та в Галечці і тріумфальні заяви у Варшаві та Москві, що українську опозицію злікеддогає здаючесь передчасним».

«Хоч з уст самого Сталіна, правда ще 1917 року, походять слова «Самовизнання аж до цілковитого відділення», проте, як я чув од одього, що саме приїхав з Москви, провідні люди в Кремлі цілком одверто говорять, що московський уряд робитиме озброєний огір кожній спробі гідділення України. Це тйм більш варте уваги, що в тексті розділу 11, § 4, конституції Совітського уряду з 6 липня 1923 року нагадуєсь, що «кожній з Совітських Республік застерігаєтьсь грабов вільного виходу з Союзу. Отже і в Кремлі не відступають від старої приказки: «Und willst du nicht mein Bruder sein, so haue ich dir den Schaedelein» (як не хочеш бути моім братом, то провалю тобі голову).

Історія визволеня багатьох народів показує, що всіма устглями пануючому народові не довелось спинити рух до незалежності раз розбудженого до національної свідомости народу. Чого досягли малелькі народи на Балканах в минулому віці, чого досягли Польща та бельгійські народи в цьому столітті, найбільший повелений й народ Східної Європи, 40 мільйоновий український народ досяг теж з часом. Що гін не досяг цього з першої спроби, треба поставити на карб тодішній англійській та французькій поліції».

«50-мільйоновий народ в Європі без держави» — заголовок великої статі в «Berliner Tagblatt» за 18 листопаду.

«Тому минуло десять років, — каже автор, дуже добре поінформований, — як в неймоірнім свавільством, цілковитім нерозуміям та просто глумуваням над правом народів на визначні проведення певні «остаточні» кордоні, як підписаю «вічні» договори. Стращний абсурдм з'яряєтьсь тепер трагуманія звичайною проблемою мешости того питання, яке сьогодні ставє перед Західною Європою все більше й більше проблемою цілого Близького Сходу, а саме: українського питання».

«Україні, яках нараховуєтьсь коло 50 мільйонів душ, хочать тепер надолужити те, що їхні предки на протязі столітьш надаремне пробували здійснити, або частю й пропустили, і що великі держави по скінченню світової війни ім ще раз перешкодили зробити: утворення української держави, традиції якої ідуть з X-того віку».

Автор подає короткій огляд історії Київського князівства, та Галицького королівства, з Києвом та Львовом, що «хоч і досі zostались центрами української культури та освіти, але час незаперечної української самостійної державности мишув з занепадом обох держав». Литовський період та об'єднання з Польщею, релігійна та соціальна боротьба з католицькою та аристократичною Пельщю повели до утворення козащини і до персональної унії з Московією, обмеження козацької автономії московським царям-імператорами аж до скасування гетьманату Катериною II.

Наслідком російської революції було утворення Української Республіки, а наслідком розпаду Австрійської імперії, приєднання до неї західних земель українських. Автор подає головні події з боротьби українців за свою державність з одного боку з Польщею, з другого — з Мосавією. «Злов розпочалась меговікова стара боротьба Москви з Польщею за українські землі, поки Ризьким договором вони не поділили їх між собою; менші частини припали Румунії та Чехословакії. Тим часом як в трьох інших державах українська мова переслідуєтьсь урядом, совітський уряд захопився за неї, роблючи з неї засіб до большевицької пропаганди. Таким чином українці на Совітській Україні, скориставшись з обставин, українзували адміністрацію, школу і православну церкву. Не дивлячись на це, український комуністичний уряд боретьсь далі проти московського централізму. Українські комуністи, по суті націоналісти і продовжують

змагання України до самостійної держави». Автор спирається на скону і мичайні залежності Москви від України та її природних багатств, на її хлібородній та багатій копальними скарбами території, її цукроварстві та інших промисловостях.

«Українські націоналісти розвинули особливо тепер свою діяльність і іадії, їхні, здається, мають підстави на здійснення, оскільки ціла група держав схильється до того, щоб використати національні українські змагання для утворення антиросійського фронту. Румунія живе в постійнім страху російського нападуд на Бесарабію: її бажано мати незалежну Україну між собою та совітською Росією, тим більше, що Українська Республіка першою призвала приєднання Бесарабії до Румунії. Польща, незалежольваючись Данцієм, як виходом до моря, і бачає можливість польського коридору до Чорного моря з тим, щоб Одесу, як вільний порт дати також і до розпорядження Румунії. Яку роль грає Чехословаччина в цих комбінаціях, ще не ясно, проте вона, здається, обіцяє собі певні вигоди від заснування української держави, оскільки ця плано-вала Українська Республіка не стоятиме під занадто сильним польським впливом».

Автор спирається на провідній ролі Франції та подорожах і побаченнях генерала Леронда та маршала Пілсудського та плані польско-румунських операцій проти совітської Росії в зв'язку з яким стоїть утворення української держави.

«Можливо, що загальне повстання на Україні і проти економічного гніту централістичного московського режиму дасть зацікавленим державам привід до втручання. Українська Національна Республіка не є утопія, проте Велика Україна зостається поки що ще утопією, бо здійснення її не допустить Польща».

Та сама газета «Bernar Tagblatt», в огляді «Схід Європи» 2 грудня присвячує уступ Україні, надаючи фактичні данні про події останнього десятиліття.

«Züricher Tagesanzeiger» з 12 грудня в статті «Національна ферментація в Росії» закінчує уступ про Україну словами: «Згадаймо тут про ту надзвичайну увагу, яку присвячують кілька західно-європейських держав українській проблемі. Думка про відокремлення України від совітської Росії і, утворення з неї самостійної держави не є ні в яким разі випадком фантазії, але ґрунтується на цілій ряді ґрунтовних фактів».

Цій самій проблемі присвячена передова стаття «Vorwärts» 14 грудня Еміаса Гурвича: «Огнища конфлікту на Сході Європи. Україна між Польщею та Совітським Союзом». Об'єднуючи події в Галичині та подорожі генерала Леронда, автор статті виводить з цього: «Не дивлячись на різномодність, всі ці події зв'язані в одне: польско-румунно-совітські відносини, причому центральне місце, територіяльно й політично, в цьому вузлі державних інтересів займає українська проблема».

Спільність кордонів з совітською Росією викликає у Польщі та Румунії спільність небезпек і солідарність, на що вказують договори їхні; автор спирається на відносинах Польщі й Румунії між собою та обох з Францією, на галасі, знятому в совітській пресі з цього приводу та на ролі, яку можуть грати Угорщина та Італія, обидві фашистські, як що будуть притягнені до спільні.

Відносини українсько-польські в Галичині спираються на собі увагу автора і він докладно переказує події і виступи обох сторін, називаючи «українців найбільш небезпечною меншістю в Польщі», спирається на діяльності «Клубу Українського», особливо його вимогах: програми мінімум, «та зважій територіяльній автономії».

«Ще далі», каже автор — «ідуть вимоги українців в напрям державної незалежності, — соборної, чи Великої України. Ця велика програма, розуміється, має гідатне політичне інтер'яціональне значіння».

Присвятивши багато місця в'ясненню позиції УНДО та підкресливши

освоєні точки заяви Дм. Левицького, автор переходить до розгляду програми «Української Національної Республіки» (УНР). Автор каже, що воля «провадить далі традиції Петлюри, спілку з Польщею проти Москви» — себ-то, одірвати в союзі з Польщею Україну від ССРСР.

«Українські соціалістичні організації в Галичині, — каже автор, — стоять в стороні від цих двох напрямів українського політичного життя і належать до II Інтернаціоналу; він зазначає заснування в Галичині «Української соціал-демократичної партії», яка, хоч в програмі максимум і вимагає соборної України, проте на практиці готова задовольнитися територіяльною автономією».

Цілком в дусі «Vorwärts», провідного органа німецьких соціал-демократів, закінчує автор цю надзвичайно докладну і добре поінформовану статтю.

«Розуміється, вище обговорений вибуховий матеріал на Сході Європи ще не уявляє собою легальної і безпосередньої небезпеки війни, проте ця ситуація, взята в цілому, дає така від нормальної. І коли соціал-демократія Галичини, цього старого осередку українського руху, робить постанову не підпирати ще більше олії в огонь і обмежити тим часом свою політичну боротьбою за автономію, не сподіваючись підтримки нізвідки, крім брачної ППС, то цією постановою виявляє прагнєння розуміння політичного становлення».

«Baltische Presse» («Балтійська Пресса»), що виходить в Данцігу, містить в перекладі статтю Ем. Евена (Em. Evain), депутата і бувш. президента парижського муніципалітету, «Das Ukrainische Problem».

(Далі буде).

Г. Ч.

Про одну маленьку справу.

Скоро-скоро ось уже десяток літ добігає існуванню української еміграції. Уряд, військо, міністерства, державний апарат, представники політики, науки, літератури, мистецтва, звичайні громадяне — тисячами покинули межі своєї батьківщини в боротьбі за її самостійність і незалежність. Тут, за кордоном, розсипалася, розпросторилася українська еміграція по всій Європі, а далі — й по цілому світі, маючи своїми осередками більші й менші міста, головню ж — столиці європейських держав. Не марне й не безцільне здебільшого було тут її життя: еміграція боліла своєю справою і в різних формах, різними способами продовжувала розпочате діло визволення своєї батьківщини — то працюю політичною й дипломатичною, то культурно-науковою й академічною... Діти українські на еміграції вирости, юнаки стали мужами, мужі — старшими людьми, а старші — дідами. А де-хто і кості свої зложив в чужій стороні...

Життя на еміграції непевне й нестале. Сьогодні еміграція скупчується в одні місці — тут бурлить життя, повстають організації, умови, видаються книжки, газети, киплять пристрасті й Україна жадібно ловить звістки од цього центру. А завтра політична ситуація мінється й сьогоднішній центр повелі завмірає; натомість життя еміграції, з її ідеями, планами й справою розцвітає в іншому місці. Творяться нові політичні зв'язки, зароджуються й назрівають нові політичні комбінації й відбуваються акти, що мають великий вплив на життя України.

Твориться історія України...

Але... все йде, все минає... і не раз задумаєшся: а все ж ми гості тут, колись же повернемо ми на Україну, або... ще більше розсипимось, може почасті асмілюємося й, нарешті, повітрямо на чужині...

У всякому разі — еміграція українська зникне колись. Одна сторінка

в історії України, сторінка дуже важлива і дуже цікава, перегорнеться. І ось тут, з цього приводу набагають де-які думки.

Безперечно, в історії України наш «великий ісход» займе поважне місце. Про українську еміграцію писатиметься багато книжок, наш період студіюватимуть колись українські історики й, загалом кажучи, все те добре, що випливає й висвітлюватиме з факту існування української еміграції, Україна в користовує й ще більше використовуватиме в своєму майбутньому.

Таким чином, природне багаття кожної людини, а тим більше громади, щоб діло її не пропало, а діло свої плоди, залишило по собі наслідки, — буде сповнене...

Але є ще один бік у цій справі. А саме: тисячі народу нашого помітними островами ось вже скоро десяток років живуть по різних місцях Європи й світу. І ось, не вже тут, в місцях нашого розселення, не залишиться по нас якого матеріяльного сліду, ніякої пам'ятки, пам'ятки сраждань і боротьби всьичкого народу. А між тим, для людської природи це таке вроджене — залишити по собі слід, продовжити свій рід, в дереві, камені й металі відбити, захвати й передати нащадкам своє ім'я, своє діло, спомин про себе...

Звідси — піраміди Хеопса і Херена, і священні храми, муровані замки й палаци, пам'ятники в ознаменування великих подій та на честь видатних людей, звідси й наші українські «мстили», що «про волю з вітром в полі вишком розмовляють»...

І все це — зв'язок минулого з сучасним, пам'ятка і заповіт майбутньому, наука молодим поколінням, історія світу і його народів, викреслена не в книгах, а вибита в граніті, камені й залізі...

І чим більше культурний народ, тим багатше «ілюстрована» його історія цими реальними пам'ятками, тим дужчий вплив минулого на майбутнє, тим виразніший історичний шлях такого народу...

Навпаки, народи-дикуни про це не дбають, і на території їх розселення ви так і пам'яток не зустрінете.

Ожж кілька міркувань і про нас.

Чи є нора і чи є слід також нам, українській еміграції, в місцях свого осідку, залишки на майбутнє якійсь тривалий слід свого перебування на чужині.

Розуміється, треба пояслювати, що маємо тут на увазі не пам'ять про гурток випадкових українських людей, що мали випадково осідок у Празі чи Даліці, а пам'ять про перебування української еміграції, яко явища великої української революції...

І ось під цим поглядом, звичайно, двох думок про це не може бути.

Не тільки варто, а й необхідно. А в де-яких місцях з цим треба навіть й поспішити. Маємо на увазі, наприклад, такий колись видатний центр українського еміграційного життя, як Тарнів. Тепер там залишилосядесь певне не більше, як два-три десятки приватних людей, а між тим у 1920-1921 р. р. це був осідок уряду Української Народньої Республіки в повному його складі, як він вийшов з України. Це був період ще фактичної боротьби, коли уважався можливим негайний поворот на Україну і тому тут кипіла праця, функціонували міністерські апарати; мало місце таке безумовно історичного значіння явище, як засідання українського парламенту на еміграції — Ради Республіки. Сюди був періодами приїздив і часово перебував Головний Охман Симон Петлюра. Сюди були звернені очі цілої України... І ось тепер навіть дивно подумати, що у цім, колись славнім на цілу Україну, Тарнові, що відіграв таку значну ролю у визвольній боротьбі останнього періоду, не залишилося й сліду і знаку цієї ролі його для України. Колись славьозвісний на цілу Україну й еміграцію тарнівський Готель «Бристоль», де кипіло бурхливе життя, де залишено стільки нервів, мізку і серця українського, що боліло справою батьківщини, тепер мовчазно стоїть, і даремно історик український, історик міста Тарнова чи, нарешті, цікавий маю дрівник шукали б у «Бри-

столи» чи у цілому Тарнові слідів цього надзвичайного і цікавого періоду — незвичайного і для України й для невеличкого міста Тарнова.

Так ніби ніколи й нічого не було...

Теж саме треба сказати й про Чекстохів, і про Каліш, теж саме до певної міри в скорому часі буде справедливе й що до Праги, яку з року на рік покидають все нові десятки й сотки студуючої там нашої молоді.

Чим же, однак, і яким способом українська еміграція могла би зафіксувати для майбутнього факт свого перебування в тому чи іншому місці?

Згори мусимо признатися, що питання це оскільки цікаве, остільки й складне. У відповіді на нього мусили би взяти участь наші політики, історики та мистці. Важливе слово у цій справі належалося би самій еміграції на місцях. Багато залежить од наших стосунків, зв'язків та впливів в тій чи іншій державі, в тому чи іншому місці.

Але єсть, нам здається, один спосіб найбільш легкий і найбільш можливий як для нас, — під оглядом матеріальним, — так і для наших хазяїв — в тій чи іншій державі чи місці — під оглядом політично-тактичним. Це — залишення спомину про себе на майбутє способом деревонасаджування. Конкретно — «велика українська еміграція» мала би лишети чужинцям спомини про сучасний її період в історії України — в образі гаїв, скверів, алеї, гадавши їм відповідні назви. — Еміграція українська скінчилась би чи далі розпорошилася б, а в місцях її бувшого осідку залишилася б пам'ятка — вічна пам'ятка — про те, що переживала Україна.

Але, як зауважать читач, справа тут не тільки в моменті суб'єктивного задоволення, що ось, мовляв, ми залишили по собі слід. Єсть тут і другий момент, далеко більш важливий для нас під цей час, — а саме момент популяризації нашого імені, постійного нагадування про нашу справу. Ми, правда, наперед собі мусимо здати справу, що для нашого гаю чи алеї нам не вдається дістати дуже вигідного і центрального місця, хоча б через те, що центральні місця всі зайняті, — минаючі інші причини, як відносно значіння нашої справи для тої чи іншої держави, міста і т. п. — але ж теперішні міста, а особливо європейські столиці такі многолюдні, багатоміліоннові й рухливі, що алея наша навіть далеко на одшибі од міста перепускатиме через себе щоденно десятки й сотки тисяч народу, — і ось тепер подумаймо, — яку б велику місію справляла б вона для нашого діла. Звичайно, для великого відсотку людей цілком байдуже, якою вулицею чи бульваром вони йтимуть, але, з другого боку, ми бачимо і знаємо, як тут, в Європі, поширені шкільні й громадські ескурсії й туризм. А в цих випадках учні й дорослі не тільки читають назви, але й дістають од учителів та провідників відповідні пояснення, а часом купують на пам'ять картки, книжечки і т. п.

Отже ми, зробивши маленьке діло, спричинилися б до великих і довготривалих наслідків.

Як же ж однак, насадити в чужій державі й в цілком чужому нам місці «свій» гай?

Отже перша передумова цього — наша власна праця. Звичайно, ніхто до готового парку чи алеї не приліпить нашої назви й нашого імені. Тай дивно було б чогось подібного жадати. Друга річ, коли ми запропонуємо голові міста, старості чи меру прикрасити якийсь куточок його міста своєю власною працею, в подяку за що і як вияв високої гостинності, той куточок мав би дістати назву нашої батьківщини чи ім'я нашого національного героя.

Таким чином, бажання й дружня власна праця емігранської колонії — ось головна підстава цілої справи. Сама ж техніка переведення її вже цілком залежала б од місцевих умов. Ясно, що в цій справі передовсім треба нав'язати стосунок з головою міста чи з тою районною мійською управою, де гадається такий гайок чи алею насадити. Перше ж, ніж такий

крок зробити, буде корисно і ав'язати стосунок з місцевим товариством по прикрашенню міста (дуже здебільшого існують за кордоном), чи з товариством по охороні природи або по збереженню історичних пам'яток. Тут безсумнівно знайдуться люди, що зацікавляться пропозицією емігранської колонії й допоможуть перевести справу у відповідних інстанціях. Так само ці товариства, як і мійська управа, постараються дістати чи дати безплатно посадочний матеріал — дерева, квіти, як також і потрібний струмент. Саму посадку дерев треба перевести урочисто, у формі свята, на яке запросити представників місцевої влади, муніципалітету і громадянства, що зайвий раз спричиниться до нав'язання з чужими людьми ближчих стосунків.

Знов же до технічних деталей належить умова, — чи українська колонія взялася б лише засадити певну територію чи умовилася б сама її доглядати, з року на рік прикрашувати, наприклад, улаштуванням клумбів, квітників, творами скульптури (погруддя наших видатних людей), додатковою посадкою то що.

Що до останнього, ми б лише зауважили, що для наших дітей, позбавлених щастя порпатися у «своїй», «власній» землі, така можливість була б дуже корисна як під оглядом фізичним, так і моральним. Кожна дитина мала б посадити «своє» дерево, яке мусіла б потім викохувати та пильнувати.

Мільють роки, діти стануть громадянами вільної України, але дерева, посажені ними на берегах Сени чи Влтави, все шумітимуть про волю України, за яку билися їх батьки та діди. І буде в цьому щось романтичне, повне глибокого змісту, і наш зв'язок з широким світом буде міцніший та інтимніший...

Український Емігрант.

Лист з Волині.

І шшу цього коротенького листа з наміром показати той справжній, невідмальований ескіз страшної «Волинської тихої сторони» — може цей лист хоч на де-кого вплине з недіючих «діячів», а це-волиняків познайомить з дійсним станом річей. Читач, прочитавши такий вступ, скаже здивовано: кевже ж автор думає, що ми не читаємо волинської і, взагалі, західно-української преси? На це відповім — ні, але біда в тому, що «наша» преса звикла здебільшого або обливати помиями окремих осіб, або давати «звіти» про діяльність установ так сирепаровані, як совіські інформації про українізаційні досягнення; коти ж инколи промайне замітка про «оплаканий стан», то така, що киче буде «хтось» винен, а не ми самі.

Справа ж в дійсності стоїть зле на всіх ділянках національного життя. Розберу за порядком. Найважливою й найбільше організованою установою мала б бути «Просвіта». В теорії — вона мала б шляхом курсів, відчитів, лекцій для неграмотних, читань систематичних для дорослих, бажаючих поширити знання, і вмілим керуванням бібліотеками (опіка над кожним читачем та послідовний добір приступних книжок з різних царин науки) допомогти українському народові пізнати світ і себе. Звичайно, ще багато інших завдань має Т-во «Просвіта», але головною її метою є все ж владове ширення освіти.

Що ж бачимо на Волині? До виборів — «Просвіти» були фактично цілком аматорських сільських театральних гуртків, при котрих, як додаток, малися читальні, заповнені безсистемно, придатібно купленими книжками та парюю газет того напрямку, який панував в повітовій раді. Діяльність Ради зводилася до здобування дозволів на вистави, відкриття нових читалень, контролю грошевої та інструкування перебажно в справі здобування матеріяльних засобів. Члени ради виявили живішу діяльність лише остільки, оскільки мали намір кандидатувати при наступ-

них виборах, а тому й діяльність їх переважно зводиться до «відкривання нових читалень», та «ревізювання» старих (лише один кандидат га посла від сельробів спробував «агрономічних лекцій», як засобу здобуття популярності). Прийшли вибори. Влада під приводом того, що гаче б то Т-га «займаються політикою», замкнула кілька повітових товариств (Дубло, Ковель і Рівно), а в решті повітів під ріжними прикличками перестала видавати дозволи на вистави. Які з того наслідки маємо? Після виборів — там, де замкнуто «Просвіти» звичайно глуха тиша, але з «незалежних причин», — там же, де вони існують: хто з членів ради не здобув мандата — махнув рукою, і гає ує така ж тиша.

Не рідко трапляється, що приходить до повітового міста хтось з членів сільської читальні й питає у нас, чи існує ще повітове т-во, а коли кажете, що існує, флегматично зауважує: «а ми було думали, що вже воно скасувалося». Самі ж члени повіт. г-ва («провідники») пояснюють мовчанку коротко — «не дають дозволи!». Але подікавсьєся бібліюскою (на це же не треба дозволу!) — вола в страшному стані. Запитайте, чи було хоч якесь читання для членів т-ва (для цього теж не треба дозволу), чи дбала Рада про дозволи на лекції й курси, чи «стукала» (хай навіть без наслідків) — й почувєте, що ні, ні й ні. Тай не диво, бо коли й були дозволи, — то майже нічого не робилося. Спайте чому?

Перейдемо до розгляду книжкової справи, і зрозумієте причини. В Німеччині, напр., повісь Зудерманьа «Іума Журба» видана була в кількості 295.000 примірників, Куртс-Малер — 552.000 прим., Шнейтлер — «Смерк Заходу» — 108.000 прим., Майрлік — «Юлем» — 250.000 прим., Гамсул — 400.000 прим., не кажучи вже про Карла Мая, якого наклад в 1919 році вже досягнув 5.000.000 прим.

На «західних землях» друкується кожної книжки від... 1.000 (тисячі) прим. до... 5.000, і лежать вони роками.

Того самого Майрліка «Юлем» на Великі розійшлося певно, чи не з 50 прим. всього за весь час. Тай не диво, бо «освітні діячі, політики» і «діячі освіти» з платнею від 100 зл. до 1.200 зл. (з ріжними додатковими заробітками) місяшю, на пропозицію набути книжку за 6-8 гр. відповідають рішуче, що вони не «в стані купити», або «дуже цікава книжка, але в цьому місяці так витратився на ріжні справи, що цілком не можу купити».

Колн ж ви, напр., такому діячеві або послові пропонуєте взяти навіть на кредит — то й то він відмовляється, «бо не знає, чи матимє звідки заплатити». Одежа, футра, цукерки, горілка, цигарки — на все гроші знаходяться й ті, хто тим торгують — добре заробляють; на книжки відповідь коротка. Треба думати отже, що «освітні діячі» самі не мають часу й до освіти й до книжки, а тому звичайно й не можуть її прищеплювати иншим. Наслідки ясні: на повіт — не може витримати навіть одна книгарня.

Громадський обов'язок підтримувати свої підприємства те ж розуміють на Волині лише в теорії, а на практиці це виглядає так, напр., у Крем'янці.

Є там книгарня Наук. Т-ва ім. Шевченка (Філія Львівської), є там Союз Українських Кооперативів, Український Банк, Українська Гім азія і Православна семінарія (о. ректор — українець), книгарня має ріжне канцелярійне приладдя по тим же цінам, що й інші склади, але Союз Укр. Кооперативів закупує все в жидівській крамниці, українська Гімназія (канцелярія) також і навіть Православна семінарія, вірша «старому заповітові», купує все канцелярійне приладдя лише в одній з жидівських крамниць. Спитаєте, чому? Скажуть у відповідь, що ті крамниці ближче, до згаданих установ (в дійсності рівно на 150 кроків).

І так не в одному Крем'янці, і так не в одній справі освітній, книгарській чи видавничій, а так у всьому! Думаєте, може, що партій є житябує на Волині? Нічого подібного. Перед виборами виростали «секретаріята», як гриби після дощу, увихалися агітатори, які утворювали «на

стрий», політичні спекулянти по три й більше разів «самосичугалися-щупаючи такої партії, яка була б «найвигіднішою», з'являлися і одні часо, пишн, переповнені наклепами й лайкою, але минали вибори й мав зацхли бруд осів й лише десь (по ієрархії) догризуються «прогіднік».

Ні обрала і пості «прискоренім темпом» організують... глас е ядтя. Секретаріати замкдені цілими і ж ямг. Увіділи ти ше за шкляською чаю, чи на гулиці рідного міста із з айомими «політикують»; раді каті організувати пару читальн з «лекурсю» п. п. Григорійа та Шаповала в суміж з Каченьком і зидкити з сільського обрїю, сельробні сперечають ся за право бути одинокими виразі камі (звичай о ходіть і за іспеді «милостей»); з інших партій навівь висіок не лишлося, як і де рахувати пів урядової одишки, яка задовольяє «культурні потреби» поки-що «Українською Нивою»... Отже політично й культурно темне селянство, зневірене в своїх нових посах («яких після того, які обрали, то й не побачиш»), полчише е самому собі. А не пошкодило би цей «матеріал» для передвборчої демагогії хоча трешки зазайомити з механікою політичного життя, із структурою суспільства та допомогти сформулювати свої власні інтереси, як гідрубноі цілющі.

В справі церковній — як то кажуть, «ві пітру, ві хвисті». Думую, що дя глуха мовчалка в церковній справі, як і нова анатія до постіпної боротьби шляхом право-встановленням що-річного влєбїствіу (досварації) за україську школу може бути покажчиком примітливості політичної свідомості, яка не здатна на сталу акцію. Возв'язаті, як первісні народи, легко піддаються захопленню, кидаються «гургом» передодити якусь акцію й після першої негачіи траплять охоту й забувають за справу цілком. Коли б такою залежністю від настроїв, від чутливих імпульсів відзначалася лише маса, а були б якісь провідники, котрі могли б й хотіли підтримувати потрібні настрої е т а о, справа виглядала б инакше, але, на жаль, дивним чином у «провідників» пригличі е ієрарії, як пригличі моря, наступають через певну кількість часу (шо п'ять літ у «прогіднік»).

Лишається ще кооперація. Тут справа стоїть так: де керують в новітових органах прихильники «współpracy z rzadem», там виважають мішани «польсько-українські» кооперативи, каси «Стефчика», «кулак рольнічі»; де інші елементи, там з трудом час від часу поі стаютькові кооперативні т-ва, але здебільшого дуже слабенькі економично, залежні від гуртівників жидів і не зв'язані в більшій організації, які б могли в адекватній безпосереднє постачання. В Луцьку існує філія Львівської «Народньої Торговлі», яка досить добре розвивалася й яка разом з деякими філіями Маслосюзу та Крем'янецького філією Кільгарії Наук. Т-ва ім. Шевченка є практичною спробою перейти «сокальський кордон».

Кільгарія «Нива» в Луцьку, з причин вже вказаних, закні члєта своє існування. Кільгарія ж коопер. спілки (Чучмай, Козіцький і Ко) «Наша Культура» існують і поширюються, але хто покриває дефіцити різнних новооткритих кільгарей — невідомо, слід лише зазначити, що можна пабути в них лише книжки, не взяти га й-декс червоними.

Так стоїть справа — не писав я лише про молоді, бо в ній одла гадія, бо инакше треба «спускатися на дно», але про неї і про інші школи напишу иншим разом.

I. M.

З життя української колонії в Брні.

(Лист з Чехословаччини).

В міру закінчення українцями високих шкіл, зменшується українська колонія в столиці Морави — Брні. Кінчають і від'їзжають. Куди? Це — зараз найбільшче питання укр. студіюючої еміграції, питання, котрим необхідно мусить зайнятися в загальні українське громадянство на еміграції. Найпростіше, здається, виглядає ця справа в уроженців українських

земель, що знаходяться зараз під Польщею: ті, виклопотавши відповідний паспорт, від'їжджають як до дому.

Найгірше поки-що на тому, принаймні у нас, вийшли наші «сменовеховці»: вірою, правдою й неправдою, міняючи віхи то на Троцького, то проти, то на Рикова, то на Сталіна, вони останній рік сиділи зовсім тихо але... совітських пасів добрих три чверті з них і досі не мають. Та найцікавіше те, що де-котрі ті, що їх мають, доставши високошкільний диплом, не спішають їхати на Україну, не рвуться до дому, що, здається, було б зовсім природнім, лише по пів року і більше «практикують» тут — в зовсім відмінних культурних і господарчих умовах життя від тих, де вони мають працювати і де їхня фахова праця і дійсно потрібна і то як найшвидше. «Злі язички» кажуть, що вони ніби бояться розлучитися з відносним душевним і фізичним комфортом життя, на котре звикли за час студій в Європі; інші кажуть, що просто бояться; а є також чутка, що «чекають подій».

Емігранти з нинішньої совітської України та ті, що не хочуть вертатися до Польщі, як і в інших академічних центрах Чехословаччини, хто може десь зацепитися, — лишається тут (кільки чоловік і про чехословацьке громадянство клопочеться), де-котрі збираються до Польщі, розпитуються про умови праці і можливості улаштуватися у Франції, а де-хто пробував і на Балкан та поки що безуспішно.

У січні місяці цього року мали українці в Брні три публічних виступи, про котрі варто згадати.

На Свят Вечір по ст. ст., у неділю 6 січня, старанням «Укр. Студент. Спілки» та «Укр. Громади» у Брні була улаштована спільна вечеря, на котру зійшлося понад 80 осіб, як членів обох згаданих організацій, так і не-членів — українців та чужинців. З останніх були присутні засуджені грузини, спільної сталіці козаків кубанських, терських і донських, горців Кавказу та болгарів. Палкий привіт — поздоровлення виголосив засуджений козаків, підкреслюючи спільність змагань українців і сумежних з ними козачьих країн, а бувши ректор Ветеринарного Інституту в Брні проф. Груза в своїй промові, сконстатувавши, що чим далі менше і менше стає українців у Брні, та бажаючи успіху в праці для українського народу, сказав: «після того як я приглядаюся до укр. життя і після тих інформацій, котрі я маю, я певен, що при тій темпі праці й поступу, яким зараз іде український рух, час остаточного визволення українського народу не далекий. Працюйте, то є запорука кожного успіху, і кордонні, які вас ділять, впадуть самі собою».

Дальшими двома виступами були виступи музично-танцювальної секції аматорського т-ва «Балдура» при Укр. Студент. Спілці в Брні.

19 січня танцювали три пари «Гонак колом» та соло-гонак (п. В. Зелений) на карнавалі, улаштованім «Тавецьким аматорським клубом у Брні», що носив міжнародний характер. На тім карнавалі, поруч з народніми танцями іспанськими, тандем моряків та іншими були фільмовані і обидва українські танці.

24 січня таж сама секція приймала участь у «Вечері народньої пісні 20-ти народів», улаштованому чеським беренським товариством. Правда, українську пісню («Закувала та сива зозуля») співав загально-російський козачий хор, бо українці у Брні свого хору не мають, але при цьому показалася користь з співпраці та ближчого контакту українців з козаками. Хор мав співати згадавши пісню, як «малоросійську» у точці програму, але українці заперестували проти означення пісні герміном «малоруська» та виявили своє здивування, що коли на зазначенім вечері кожен народ виступає, щоб показати своє властиве, то руський хор не може виступати з укр. пісню, що і було признане за слушне та прийнято на увагу чехами-упорядчиками. З боку ж козаків, безумовно зусиллями частини свідомшого нам прихильного елементу, було безперечно тактовно і єдино справно, коли вони, як хор, погодилися співати «Закувала» як українську пісню не разом з руськими і козачьими піснями, а у останній точці програму (народи виступали в алфаветнім порядку: ак-

Гліїдці, чехи, естонці, французи, німці, поляки, руські, шведи і т. д. останні укр. лінці).

Крім того артистично та з великим успіхом, як на вибагливу берненську публіку, заспівала панна Іриж. Жолківська «Хустину» та «Гандзю», Бурю одлесків викликали «Український гопак-полон», а особливо соло-гопак, наперемінку виконалий п. п. Тр. Шептулом та В. Зеленим.

На далі передбачається ще кілька виступів згаданої семці «Бандури», що безперечно заслуговує на подяку укр. громадянства, бо такі виступи популяризують і пропагують культури надбання і скарби укр. культури.

Б.

З життя й політики.

Еміграційні справи в загальному білянсі національного життя. — Роль самореклами на еміграції. — Чим хотять бути націоналісти з-під знаку проводу і чим вони є справді? — Про те, що їх з'єднує. — Їхні перспективи.

Наші огляди українського життя й політики ми до цього часу присвячували головним чином і в першу чергу подіям і фактам, які мають місце в межах совітської України. Ми умисне концентрували увагу емігрантського читача на тому, що діється на зайнятих більшовиками просторах, бо уважали і уважаємо, що там є той центр українського життя, якому буде належати рішуче слово в вирішенні питання про майбутнє держави і нації. Ми умисне хотіли одтягнути увагу від дрібниць нашого емігрантського життя і скерувати її туди, де вона мусить бути, коли хочемо, ми виконати ті завдання, які лежать на нас, як на політичній еміграції. Від сірих і злидених обставин емігрантського оточення змагалися ми перенести центр інтересів і уваги туди, де народні маси в тяжких змаганнях прокладають шляхи майбутнього.

Але уникнути цілком обговорення наших емігрантських справ і подій про те не можна. І не тільки тому, що з журналістичного обов'язку мусимо відгукуватися на все, що цікавить і хвилює нашу читальницьку масу. Мусимо спинятися час од часу на наших найближчих емігрантських справах ще й через те, що для нас життя еміграції є складовою частинною загальною процесу національного життя. Еміграція є такою-ж органічною частиною нації, як і маси, що живуть в межах національної території. Хай роль її є меншою в порівнянні з тою роллю, яка належить тим масам; це все-таки не дає права цілком ігнорувати емігрантського життя і емігрантських справ.

Ці кілька рядків всгупу мають служити поясненням того, що цей наш огляд, як це робимо де-коли, ми хочемо присвятити цього разу нашому емігрантському життю й політиці.

!

За емігрантських умов і обставин дуже невдячним завданням є визначити питому вагу й значіння **той чи** іншої ідеологічної течії. Того критерія, за допомогою якого можна перевірити справжню вартість заяв про зміцнення тих чи інших політичних впливів — констатування поширення певних впливів серед народніх мас, — на еміграції нема. Отже за таких обставин, як засіб, що його можна використати, в цілях вьтворення вражіння **про** зріс певних впливів на еміграції, незамінному ролю може відограти **той** галас і самореклама, яку вміють вьтворити біля себе аранжери того чи иншого напрямку. Особливо блискучих результатів можна осягнути для того, щобі заімпонувати ширшому безкритичному загалу тоді, коли викинути геть старий драгоманівський забобон про

чисте діло, яке вимагає чистих рук, і використати ті методи політичної самореклами, які так удосконалили большевиками.

На протязі останнього року з окремих емігрантських течій що-до самореклами регорд побив виявлений провід українських націоналістів в своєму органі «Розбудова Нації». Коли прийняли на віру всі ті чудесні ревеляції про організаційні успіхи націоналістичної течії у видавці Коновалеві, Андрієвській і Ко, які дає цей шалований орган, можна прийти до висновку, що скоро ціла соборна українська еміграція — й не тільки еміграція — признає своїм символом віри те, що уважає за нього провід українських націоналістів. Розуміється, ми не так наївні, щоб вірити цілому тому рекламному галасуванню, яке утворюють біля своєї націоналістичної фірми її власники, але за еміграційних умов й автореклама може вплинути на переоцінку питомої ваги даної політичної течії. Настирлива самореклама, яку роблять націоналісти з-під знаку проводу, примушує й нас звернути на них увагу. Без вгоми й перестану на протязі вже цілого року рекламує себе провід, говорить про свої успіхи і досягнення. Маємо право і обов'язок поговорити і ми про нього — стільки і так, як він на те заслуговує.

* *
*

Хто є вони, ті панове націоналісти з-під знаку проводу, які оповіщають свій виступ на громадську арену з таким галасуванням? Перегортаємо їх орган «Розбудова Нації». Одповідно, ясно сформульованої відповіді на це питання ми там не знайдемо. Натомість стрічемо там цілу низку визначень, чим є це нове угруповання — її значень од поезії, од психології, од політики і од віку. Для інж. Андрієвського («Розб. Нації», ч. 1, ст. 11) — він же член проводу — націоналісти з-під знаку проводу є «динамікою нинішнього дня», «відблиском майбутнього», «буйним веселим потоком весілля», «тим, що греблі рве», «що весь є гір і поріз, що сам собі рве ложбище і несе рух та пісню визволення». Разом з тим і поруч з тим той самий автор в тій самій статті кількома рядками вище категорично і авторитетно заявляє: «Ми — явище суто психологічне і годі нас зрозуміти, не маючи «чогось» спільного нам в душі». Через кілька місяців той самий автор — він же член проводу — знаходить для себе нове хрещене ім'я і в статті «Моя відповідь» («Розбудова Нації», ч. 7-8, ст. 310) висупає в імені молодого покоління і протискає себе батькам. На підставі тверджень другого не менш авторитетного автора, також члена проводу — П. Кожевникова виявляється, що те молоде покоління, від імени якого промовляє Д. Андрієвський, є досить таки підтоптанім; отже й той його «буйний веселий потік весілля» мусить, мабуть, не весілу, а осінь нагадувати; для П. Кожевникова («Розбудова Нації», ч. 11-12, ст. 420) їхня течія об'єднує також, як і для Д. Андрієвського молодь, але молодь з-перед 10-12 років — ту молодь, яка з запалом і вірою в провідників стала під національні прапори в 1917 і 1918 році. Із заклинку конференції українських націоналістів («Розбудова Нації», ч. 1, ст. 1) слідує, що світогляд українських націоналістів гостро відрізняється від сучасних українських ідеологій, а із статті В. Мартинця («Розб. Нації», ч. 12, ст. 448) видно, що як на Україні, так і на еміграції взяла гору течія, що організований націоналізм мусить одмежуватися від існуючих політичних партій, із огляду на це члени єдиної організації націоналістів не можуть бути членами інших партій.

Так члени проводу говорять самі про себе, про свою течію. Очевидно в їхніх суперечних і завідомо неясних твердженнях необхідно розібратися. Коли залишити на боці психологічно-поетичні жонглювання Д. Андрієвського, лишається два визначення, які панове з-під знаку проводу намагаються собі засвоїти. Вони хочуть собі засвоїти два імення — ім'я представників молоді (в трактові смілівших без знаок, в другій обережній трактові — молоді в лапках — від 30 до 50 років) — й представників повільного націоналізму. Думаємо, що ні на перше, ні на друге панове з проводу не мають право. Панове з проводу хочуть бути представ-

никами молоді. Але вони забувають, що, коли ходять про еміграцію, то жадної молоді тут нема. Ті діти, й підлітки, які вийшли з своїми батьками на еміграцію і які тепер складають нашу молодь, уявляють надто малу групу, щоб її хтось міг репрезентувати. А що торкається тих емігрантів, які перед десяттю роками належали до молоді і які уважають, що ця назва за ними лишилась до сивого волоса, то їм би слід було пам'ятати, що належність до молоді і генерації визначається не родом заняття і фахом, а віком. Оскільки панове з-під знаку проводу є емігрантською течією, не можуть вони уважатися представниками молодого покоління по тій простій причині, що його тут немає. Але рівно-ж безпідставні їх претензії уважати себе представниками молоді, коли йде про них мова, як про красу течію, хоч там, розуміється, вплив на певні групи молоді вони можуть мати. Партійна диференціація на наших землях під Польщею, — єдиному районі, де можна говорити про той чи інший вплив проводу, — дійшла до тої степені, коли ця диференціація має місце так само серед молоді. Є групи клерикальної молоді, є групи, що орієнтуються на комуністів і комунізуючих; є радикальна молодь, є групи національної молоді, з яких одні орієнтуються на УНДО, другі заховують самостійність, і решті є й такі, що зв'язані з націоналістами з-під знаку проводу. Але виступати цій групі в ролі репрезентатив і речників цілого молодого покоління є річчю запізато смілою і запізато суперечною з фактами. Панове з проводу йменують себе представниками нового націоналізму, проголошують, що вони беруть на себе завдання об'єднати весь націоналістичний рух. Це знов таки є заявою, яка збудована тільки на сміливості її авторів. Зріст націоналізму є загальне явище для повоеваної Європи, яке є характеристичним для нас, як і для других націй. Гасла націоналізму й націоналістичні настрої носяться в повітрі. Ціла низка наших груп засвоює ці гасла й настрої, вводить їх в свою ідеологію; друга низка груп змагається на цих гаслах спекулювати. Переїняття цілого нашого політичного життя цим новим повоеваним розумінням націоналізму, є процес, який не сьогодні почався і не завтра кінчається. Пророблена тут уже певна ідеологічна робота, в якій не можна не виділити і не підкреслити праці Д. Донцова. Переїдені тут уже певні етапи, зазначилися певні можливості. Через що власне групка людей, що назвала себе проводом, групка, яка складається з осіб або абсолютно невідомих ширшому загалу, або відомих лише тим, що ще вчора вони не визнавали націоналістичного символу віри, в нововідкритому виданні проводу, сміє брати на себе претензії бути єдиним репрезентантом українського націоналізму? Хіба тому, що вона вважає, що серед неї є претенденти на українського Муссоліні або Наполеона? Все це виглядає запізато несерьозно і смішно.

Справжня історія тих, що назвали себе проводом українських націоналістів, історія, позбавлена тих фальшивих котурн, в які вона вбрала, виглядає значно простіше й нескладніше. Після тої великої катастрофи, якою для Європи була велика війна, скрізь повстали товариства бушних військових, товариства тих, кого ця катастрофа зачепила найбільше. Товариства ці об'єднували тих, які прийшли з фронту в повоевані землі, де для них не було ані послууху, ані признання; це признання і цей послуух вони хотіли здобути для своїх членів в державі й громадянстві, послуух і признання для тих, яких називали героями і ушкічували квітками під час війни і яких зараз же забули після її укінчення. Різка була доля тих товариств, по різних державах. В Італії, напр., вони мали ролю відіграти при організації фашистського перевороту, але характеристичною рисою для всіх їх було те, що, в міру усунення післявоєнної розрухи, в міру ліквідації наслідків війни, політична роля таких товариств зменшувалася. В міру відновлення нормального життя члени цих товариств знаходили своє місце і свою політичну ролю в рядах загальної структури даного громадянства й держави.

Видікли і у нас такі товариства і особливої ролі набрали вони серед Галицької армії там, де процес зруйнування ілюзій і ліквідації помилок революційного періоду проходив трудніше й складніше, як на Над-

дніпрянщині. Зв'язуючі нитки для членів таких об'єднань у нас аж до теперішнього часу мусять бути напніше ніж де-інде. Адже-ж які можливості увійти у рямці якогось нормального життя існують для тих, хто належить до армії переможеного народу, що після війни не набув жадних прав? Серед об'єднань цього роду в результаті подій революційного періоду, в результаті завзятих втрат і поразок, почала нуртувати політична думка, виникати спроби сотворення власної окремої політичної організації. Досі ці спроби не дали нічого, окрім того, що витворили можливість для окремих одиниць зайняти чільні становища в старих і впливових політичних партіях... після ліквідації власних організаційних спроб. Раніше ці спроби роблено в галицькому масштабі. Тепер групка військових, жертв галицької катастрофи, знайшла кілька споріднених душ серед наддніпрянської еміграції — і в заявах проводу панує соборницька фраеологія.

На початках нуртування політичної думки серед галицьких військових були серед них наївні душі, які хотіли поєднати тризуб з п'ятикутною зорею червоної Москви. Тепер з їх осередку виробилися великі політики, які хочять тризуб поєднати з фашистівськими озаками. Згодом може рішати долучити до тризуба ще якісь кельори і озаки. Хто може знати? Коли в основи сотворення певного політичного угруповання лежить, як зв'язуюче зв'яз, тільки кельорія професія його членів, за що можна поручитися? Коли уважають, що ступінь полковника або сотника є вистачаюча кваліфікація для того, щоб бути добрим політиком, яку ясність можна ввести що-до майбутніх перспектив?

*

А може в тому рухові, який хочять сотворити панове з проводу, об'єднаним моментом, окрім бунного фаху його членів, є певні виразно зазначені ідеологічні моменти? Хто б прийшов би до такого висновку, той зробив би гл боку помилку. Д. Андрієвський, авторитетний ідеолог проводу, заявляв («Розб. Нації», ч. 2, ст. 11) — «Полишаючи на боці програми, ми покладаємо центр ваги і ашого національного буття в іншу площину». Він лишає презирливо доморослим лицарям з Кобиляк чи Гусятин а Ломати списи во ім'я догми, заявляючи, що лицарі, вирощені і вишкелені проводом, яких нема мабуть ані в Кобеляках, ані в Гусятині, але які є в Берліні і Брюсселі, будуть мати своєю спільною долею духу, глибини української національної душі, саму українську національну ідею. Це одне. Отже є спільність духу, а не спільність програми. Такої нема і не може магаться. Дійсно, приглядаючися до того, хто в «Розбудові Нації» виробляє і творить ідеологію проводу, хто належить до складу проводу, прихиливши до висновку, що при тих умовах, які існують в існуючій групі, годі говорити про можливість чогось середнього чогось нового єдиного, щоб зв'язувало людей в певну ідейну цілість. Та з рештою, як це авторитетно вказує Д. Андрієвський, для проводу цього й не треба. В «Розбудові Нації» серед імен співробітників ми зустрічаємо імена українського і англійського — тих саме «свідомітків» групи Андрія Лівницького, яких цей шаблонний орган з такою енергією змагається захищати й поховати. Співробітник «Тризуба» Є. Опацький і редактор українського «Українського Життя» в Подсбранах М. Лівницький містять свої статті і а сторінках «Розбудови Нації». Поруч з іменом вказує удодці, член удовського партійного центру — І. Кедрич і З. Пелетський. Тут же знайдемо ім'я ген. Омеляна Овчачка-Павленка, який по догмі х і важких шукань відповідає діяльності партійної ідеології, егелосить себе гетьманем. Серед імен співробітників «Розбудови Нації» і серед членів проводу ми знаходимо псалк. Є. Колосвальця, якого не рідко як першим адвокатом В. Старосельський і а в ітському процесі Української Військової Організації хотів використати як свідка, стверджуючи, що він, псалк. Є. Колосвальць, є її головою. В той час, як цитований нами В. Мартинюк заявляє, що члени організації націоналістів не можуть бути членами існуючих партій, в числі членів цієї ідеології проводу виступають члени партійного удовського центру.

в числі чільних її діячів — провідник другої політичної організації. Яку ідеологію розвивають і директиви якої організації виконують всі ці люди, які зв'язані з двома організаціями? А поруч з тим і разом з тим імені Д. Донцова, ім'я якого, як би не оцінювати його роботу, ґрунтовно зв'язано з поширенням ідей нового націоналізму, серед співробітників «Розбудови Нації» ви не стрічете. Панове з «Розбудови Нації» заважають себе спадкоємцями ідей «Заграві» (стаття П. Кожевнікова в ч. 12 «Розб. Нації»), — і в той же час той, хто був її ідеологічним творцем, лишається по-за межами нового органу, нової організації.

Не дивно, що при цих умовах на сторінках «Розбудови Нації» можна знайти всякі думки, всякі погляди, слушні і не слушні, але того, що об'єднує цілу групу, всіх співробітників в одну ідейну цілість, — краще не шукати. Це є зайняття цілком даремне й безнадійне. Другого зв'язуючого звеня між членами нового угруповання, окрім колисьньої професії його членів, тут трудно знайти. При цих умовах всі дані сподіватися, що панове з-під знаку проводу, які виступають з такими голосними претензіями, в дальшій своїй роботі зродять або той нулювання, якими так багата наша політична дійсність... або дадуть можливість окремим своїм членам зайняти чільні місця в других політичних організаціях після переделення власної ліквідації. В історії приклади останнього вже бували.

Є правда ще одні можливі аспекти що-до майбутньої кар'єри цих галасливих добродіїв, але для того, щоб зробити їх, у нас бракує матеріалу. Річ в тому, що панове з-під знаку проводу успішно заявляють, що за всіма іншими групами криються чужі сили, отже очевидно й матеріальні засоби чужих сил. Але повідомлень про джерела і розміри всіх своїх власних прибутків скромно не оголошують. Коли ці відомості будуть оголошені, до питання про можливі перспективи новоявлених спасителів України можна буде знову вернутися. А тим часом поставимо крапку.

В. С.

3 міжнародного життя.

Місто Ватикан. — Нова конституція для Польщі.

Те, що було предметом різноманітних чуток і а протязі року, стало фактом. Між Римським Папою та Італією 11 лютого підписано договора, згідно якому під назвою — Місто Ватикан, — відтеорюється папська держава.

Держава ця буде дуже маленькою територіяльно. Центром її буде Ватиканський палац, — одна з найбільших у світі будов, бо має вона 20 дворів та 1.000 кімнат, — з його церквами, музеями, садам та го-що. До того додано: встарілий собор св. Петра з площами і а північ та на південь від нього, собор Латранський, кілька інших церков, шпиталь св. Марти, німецьку і російську колеґії та всі палаци й будинки, де були приміщені папські установи. Крім того оголошена екстериторіяльною — на користь папи — стародавня літня резиденція на Альбанському озері в 27 кілометрах од Рима, де в горах знаходяться чудовий палац, сади то-що. Підданих у римського папи буде біля тисячі людей.

Договір має в собі 27 статей. Згідно йому, католицька іра с' а е державною релігією Італії, а папа дістає повний суверенитет над територією та населенням «Міста Ватикан». На території нової держави італійський уряд організує всі засоби публічної комунікації, в тому числі й спеціальний двірць залізничий, забезпечуючи одночасно з тим зв'язок Міста Ватикана в цілм світом за допомогою пошти, телеграфу, телефону й радіо. Окремий договір буде складено що-до безпосередньої комунікації Міста Ватикана з рештою світу суходольними та повітряними шляхами. Особи,

що перебувають на території Міста Ватикана, підлягають юрисдикції Папи. Усі кардинали, архієпископи, члени папського двора, навіть коли вони перебуватимуть по-за межами Міста Ватикана, користуються особливими привілеями дипломатичного порядку. Італійський уряд зберігає при Папі дипломатичне посольство, а папський двір при італійському королі має бути головною дипломатичною корпору в Римі. Злочини, довершені на території Міста Ватикана, судяться італійським судом, якому Папа передає на це свої уповноваження. Місто Ватикан існує Італії злочинців, що допустилися на італійській території таких злочинів, які являються порушенням законодавства обох держав. Місто Ватикан проголошується на вічні часи нейтральним, а Папа визнає італійське королівство з його столицею Римом.

Одночасно з договором складено й конкордат між Папою та Італією, що має в собі 45 статей. Згідно конкордату Італія приймає на себе обов'язок не допускати в Рим нічого такого, що прогнорувало б священство характеру вічного міста. Усі церковні свята визнаються святами державними. Релігійні та чернечі ордени визнаються юридичними особами. Італія визнає церковне законодавство, рішення церковних судів та обов'язковість церковного шлюбу. Навчання Закону Божому забезпечується в різних та середніх школах. Держава забезпечує такою задоволення релігійних погреб італійської армії та флоту. Нарешті конкордат регулює питання про настановлення в Італії священників, єпископів та архієпископів. Фінансові сперечання залагоджено в той спосіб, що Папа, в одшкудування за втрачені колишні території, дістає 750 мільйонів лір годовими грошми та один мільярд лір державних італійських папських.

Цей договір закінчує собою майже 60-літній період так званого ув'язнення Папи у Ватикані і зачинає новий — відновленої світської влади.

Світська влада пап майже така стара, як і християнство на заході Європи, і перебувала вона за свою історію багато деформацій. Зачинають її звичайно або з відомого Міланського едикту імператора Констанція в 313 році або з земельного володіння, що його в 752 р. для папи Степана II встановив Пипін Королій та пізніше для Адріяна I збільшив Карло Великий, чи Шарлемань, як його зовуть французи. З тих часів папська держава пережила всі роди слави й неслави. Збільшувалася і зменшувалася, не вгнвалася, занепадала, виростала знову, але що було заховала свою силу аж до часів великої французької революції, після чого існування її стає дуже скрутним. У 1798 році ген. Бертє прокладає Римську республіку, в 1801 — папська держава відтеорела під проєктом Наполеона, в 1809 — зникає знову, в 1814 — відновлена Віденським конгресом. Революція 1848-1849 років підриває її з середини і двадцять літ після того тримається вона лише завдяки охороні французького гарнізону.

Франко-пруська війна означила собою занепад світської держави Папи. Другого дня після Седана — 20 вересня 1870 року — італійські війська майже без спротиву з боку Папи, ввійшли до вічного міста. Рим було проголошено столицею Італійського королівства, папська держава зникла з європейської мапи, а сам папа проголосив італійського короля узурпатором і святотатцем і замкнувся в Ватикані, не визнаючи ні Італійського королівства, ні того, що сталося з його державою.

Через півроку після того італійський парламент прийняв т. зв. закон про гарантії, метою якого було утворити для папи замість утрачених гаранцій незалежності, гарантії юридичні, аби він мав змогу продовжувати виконання своїх прав, — духовного суверена католицького світу. Тодішній Папа Пій IX не визнав цього закону, не визнавали його й дальші заступники його, як Лев XIII, Пій X, Бенедикт XV і сучасний папа Пій XI.

Усі вони твердо стояли на тому, що їм мусить бути повністю поберене становище не тільки духовного, але й світського суверена. Але життя брало своє і відносини між Квиріналом та Ватиканом пом'ягчувалися й залагоджувалися. Папи дозволили католикам приймати участь в політичному житті Італії, дозволили своїй пресі зродати питання про

замирення, нарешті сучасний Папа, після свого обрання, вийшов на зовнішній балкон собора св. Петра, що виходив на італійську територію і благословив і цю територію, і італійських громадян, що стояли на ній, порушуючи тим традицію своїх попередників. З другого боку, італійський уряд совісно виконував закон про гарантії, а це забезпечувало папі справжню незалежність в усіх його справах і в зносинах з усім католицьким і некатолицьким світом. Мусіло прийти до доброго кінця, і прийшло: Папа і Італія — замирені.

Преса цілого світу задає питання: кому вигідніше це замирення, — Папі чи Італії? Відповіді даються дуже ріжноманітні, в залежності від тих чи інших політичних симпатій і переконань, а також од того, як автори відповіді ставляться до ролі й чинності церкви в державному й національному життю народів. Ми, українці, не належимо в своїй більшості до складу католицьких народів, і там нема чого досліджувати своїх прищипів що-до італо-папських взаємовідносин у цій площині. Нас мусять лише цікавити ті чи інші реальні наслідки замирення Римського Папи та Італійського королівства, оскільки воно можуть виявитися у міжнародній політиці Італії та взагалі в міжнародних світових взаємовідносинах. З одповіддю на це, однак, також треба почекати, бо такі виявлення — діло часу і то не самого близького.

А втім є певні перспективи, що даче-то просвічують уже зараз, кидуючи свій промінь і на майбутнє. Як згадують газети, 22 червня 1921 року фашистський депутат італійського парламенту Беніто Мусоліні в своїй промові, між иншим, сказав такі слова:

«Стверджую, що латинська й імперська традиції Риму сьогодні репрезентуються в ньому католицизмом. Двадцять п'ять чи тридцять літ тому Момсен говорив, що не можна перебувати в Римі і не відчувати зв'язаної з ним ідеї універсальності. Я думаю так само і стверджую, що єдина універсальна ідея, яка існує сьогодні в Римі, це та, що її проміняє світять із Ватикану».

Це одна вказівка. Про другу говорять газетні звістки, згідно яким на цей раз уже не депутат, а диктатор Мусоліні даче-то має намір і то в ближчому часі — перетворити італійського короля в імператора, а італійське королівство в історичну Священну Римську імперію. Коли це так, то тоді ми станемо свідками тих взаємовідносин, які були за останніх римських імператорів, коли в Римі одночасно існували дві найбільші влади тодішнього світу: духовна та світська — папа та імператор.

Чи ставиться то, чи ні, — буде неперевірено близькою майбутністю. Але не можна не зауважити, що Італія, як держава, що раз улабірас в силі і вазі, і має право ставити собі великі завдання. З другого боку, поспіюється значіння й Римського Папи, а то, по-перше, тому, що головний його противник — православ'я — знаходиться в стані тяжкого занепаду, а по-друге, тому, що релігійний чинник в життю католицьких народів після великої війни втявляє підвищену силу свою. Ці два чинники — Римський Папа та Італійська держава, злагождені що-до мети й сполучені між собою, можуть у близькому майбутньому багато заваяти на європейських та світових шальках.

* *
*

«Journal de Genève» подає основні риси проєкта нової конституції Польської республіки.

З часу відомих травневих днів 1926 року, говорить швейцарська газета, Польща живе в становищі якогось політичного непорозуміння: правно — структура її влади залишилася незміною, в дійсності — вона глибоко модифікована. Настав час покласти кінець такому ненормальному стану. Урядова партія тому й подає до парламенту проєкт нової конституції. Цю партію властиво не слід було б звати партією, бо вона не що инше, як блок, складений з дуже ріжноманітних політичних і соціальних елементів, зачинаючи від соціалістичних, як Морачевський та інші, і

кінчаючи впливими землегласьниками — кооператорами, як Радзівіл з своїми прихильниками. Політична сила цього блоку більша за число його депутатів, а тому новий конституційний проєкт має багато шансів перейти через парламент і бути втіленим до життя. Зміна конституції в нових державах має сталий інтерес для нас, українців, але зміна політичної структури найближчого до нас сусіди мусить притягати нашу особливу увагу.

Досі Польську республіку було збудовано головним чином по французькому зразку з абсолютною перевагою законодавчої влади над владою виконавчою. Автори проєкту мають на оці зразок американський, посилюючи значіння виконавчих органів. У першу чергу проєкт надає більше прав і авторитету президентові республіки, що досі був власного лише репрезентативною особою. Новий президент має бути головним представником влади в державі. Тому систему президентських виборів змінив у коріні. Згідно проєкту він має бути обраний всеародним голосуванням усіх громадян Польської республіки без розділу на статті, що досягли 24-літнього віку. Кандидатів на виборах президента має бути лише два, а то: один, висловлений на спільному засіданні парламенту й сенату, а другий — визначений попереднім президентом республіки. Президента вибірають на сім літ; заступника він не має, а на випадок демісії, хвороби чи смерті, заступає його голова ради міністрів, як друга особа виконавчої влади в державі.

Права президента означені в проєкті по американському зразку, але де-в чому навіть поширені. Він визначає голову ради міністрів, самих міністрів та суддів. Він скликає, одчинеє, припиняє й зачинає парламент і сенат. Він має право розпустити парламент раніше від його законного терміну, але лише один раз з того самого приводу. Президент — верховний вождь усіх військових сил і за мирного часу він визначає генерального інспектора армії, який підлягає йому безпосереднє; за часів війни президент визначає і головного командуючого військами. Президентові належить право складати й ратифікувати договори з іншими державами, які він доводить до відома сейму. Але ціла низка договорів, — комерційні, мирні, союзні, зміни кордонів то-що, він може складати лише за згодою парламенту.

Раду міністрів у цілому та окремих міністрів проєкт робить однаковими перед президентом. Перед парламентом вони також відповідають, але для того потрібний вотум і довір'я, що мав би за собою спеціальну більшість, і крім того саме голосування мусить одбутись через сім днів після того, як внесена відповідна заява, підписана що найменше четвертиною усіх депутатів. Президент, однак, у цьому випадку має право розпустити сейм і призначити нові вибори.

Надаються проєктом президентові й права активної чинності в законодавчих справах. Він має право законодавчої ініціативи нарівні з сеймом і сенатом. Він має право veto, а також право в час парламентських ваканцій видавати декрети, що мають силу законів. Сила цих декретів падає, коли їх не внесено на затвердження парламенту.

Структуру сейма проєкт не так сильно міняє. Виборний закон, як і був, має залишитися, складеним на основі загального, рівного, прямого, тайного і пропорційного права громадян. Встановлені лише певні обмеження що-до віку. Активне право вибору (право подавати голос) мають усі громадяне, чоловіки й жінки, зачинаючи з 24 літ, а пасивне (право бути вибраним) вони дістають з 30 літ. Це — до сейму; до сенату літа трохи підвищені: активне право — з 30 літ, пасивне — з 40. Число депутатів сейму залишається без зміни, число членів сенату зменшено до 150, пригому 100 з них вибирає населення, а 50 призначає президент республіки.

З других політичних інституцій, вказаних в проєкті звертає на себе увагу поширення прав контрольної палати та встановлення вищої економічної палати. Ця остання має складатися з представників палат — хліборобської, торговельної, робітничої, промислової і ремісничої. Вста-

повністю і спеціальний державний трибунал для найважливіших справ, який має складатися з 13 членів, — з 5 (в тому числі й голова трибуналу), призначених президентом республіки, з 4 — обраних сеймом і 4 — обраних сенатом.

Звертає на себе також увагу один з параграфів проєктованої конституції, в якому встановлюється протегування над польськими громадянами, що перебувають за кордоном.

Таку політичну структуру має надати Польщі її сучасний уряд.

O b s e r v a t o r.

З преси.

Комітет «France-Orient» здавна з прихильністю ставився до визвольних змагань народів, що їх землі тепер окуповано Москвою, і уділяв їм постійно своєї уваги. Знаходили і українці в Комітеті зрозуміння своєї справи, користуючися його зібранням для своїх докладів та його виданнями для оборони своїх інтересів. З подякою про це згадуємо.

Тим часом несподівані для окремих національних секцій зносили Комітету з великим князем Кирилом, про які вони довідалися post factum, та організація минулої осені в лоні Комітету російської секції, змінили становище і привели нас до перегляду відносин.

Члени Комітету — українці — подали заяви про свій вихід із складу Комітету і припинили видання українського додатку до бюлетеню. Наші земляки з кінця минулого року ухилилися від усякої участі в працях Комітету.

З свого боку і Комітет «France-Orient», вважає, видно, за потрібне в'яснити нову ситуацію, яка створилася в наслідок заснування російської секції.

В останньому числі «Bulletin Officiel du Comité «France-Orient» за січень знаходимо протокол установчих зборів російської секції з 16 листопада минулого року. Там висловлено погляд Комітету на справу. Зазначено інтереси, які має Франція в Росії, і те, що Комітет «працює перш за все для Франції». Франц. члени Комітету, з огляду на ускладнення, які викликало утворення російської секції у відносинах до других національностей, ще раз підкреслили цілком виразно основну лінію Комітету:

«Щоб гаразд показати нашим друзям з країни і Кавказу, що ми не маємо наміру виводити наші сили з бою після того, як ми їх так одверто підтримали, нашою першою думкою було установити лінію демаркаційну і лінію оборони, які, повторюємо ми, повинні були зміцнити наші стратегічні пункти».

Так само на самому початку розмов з вел. кн. Кирилом Управа Комітету зазначила перш за все перед ним

«принцип національностей і неважливості народів, який ми ви знали що-до України й Кавказу».

А далі на тій-же сторінці, щоб, — як говориться в Бюлетені, — «не робити потайної дипломатії»,

подано цікавий документ, а саме протокол (Procès-verbal) з 15 жовтня 1928 року зібрання «в присутності Й. І. В. великого князя Кирига». На цьому зібранні взяли участь такі особи: п. п. П'єр Ленай, голова Комітету «France-Orient»; ген. Рішар, віце-президент; Абдон-Буасон, генеральний делегат, фундатор Комітету; Г. де-Монміраль, генеральний секретарь; Жюль Клен, генеральний консул Франції; Іван Махонін, О. Діяманті і Віньо — секретарі. Отже були представлені французи й росіяне. Мета зібрання вислухати заяви великого князя, «якого — як каже протокол! — повинно уважати за легітимного претендента на трон Росії».

По-за в'ясненням майбутніх відносин Росії та Франції, питання про борги то-що, ми читаємо в артикулі II таке:

«Що-до народів, які проголосили свою незалежність і яких совіти тримають тепер в ярмі: України, Грузії, Азербейджана, Північного Кавказу, Вірменії, — Й. І. В. великий князь Кирило заявляє, що він визнає незалежність цих народів і що він і сам обопаятиме право цих народів на самоозначення».

Нас мало обходить, — хто являється претендентом і яким на московський трон. Це — їхня внутрішня справа. А що-до заяв про визнання самостійности з боку «легітимного претендента», ми добре пом'ятаємо: «quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes». Надто не слід цього забувати, коли річ іде про Москву. Вона в безсилности на обіцянки щедра. Ми вже їх добре зазнали на собі. Не дурно у нас кажуть у народі: «од москаля поли вріж та тікай». Знаємо ми, чого варте слово московське; пам'ятаємо гаразд, у що повернулися вільности українські, свого часу в 17 віці, словом і лисьмом царським гарантовані. Та й з недавнього минулого не забули ми, що червона армія московська прийшла на Україну року 1920 з маніфестом совітів, який визнавав «самостійність України». Пам'ятаємо ми добре оте «самоозначення аж до відділення»; знаємо, що з нього вийшло. Отже і до теперішніх заяв «легітимного претендента на трон Росії» могли ми поставитися тільки з найбільшим застереженням. І мали рацію...

* *
*

Незабаром по виході в світ січневого числа «Bulletin Officiel du Comité «France-Orient» в ч. 1355 «Возрожденія» з 16. лютого с. р. надруковано «раз'ясненіє» вел. кн. Кирига на протокол, підписане начальником його канцелярії. Зазначивши, що отой «протокол» ніби князем «ніколи одобрений не був» і що «погляди його в тім протоколі помилково викладено» та що про це одночасно пишеться до Комітету «France-Orient», «раз'ясненіє» твердить (наводимо в оригіналі):

«По вопросу объ отношеніи къ народностямъ, населяющимъ Россію, онъ (тоб-то вел. князь) сказалъ, что признаетъ ихъ право на самоопредѣленіе, въ смыслѣ внутренняго самоуправленія, а отнюдь не «независимости», то есть отдѣленія отъ Россіи, каковое прежде всего явилось бы невыгоднымъ для самихъ этихъ народностей».

Одним словом: «і я не я, і хата не моя». З одного боку виразний текст «протоколу», а з другого не менш виразний зміст «раз'яснення». З одного боку ціла група видатних французьких громадських та політичних діячів, що ствердили те «à l'unanimité», а з другого «легітимний претендент», що того зрікається.

Публікуючи «протокол», редакція «France-Orient» писала:

«Цей бо документ, зареєстрований у формі протоколу і збережений в наших архівах, може служити в сучасному за захист і в майбутньому — за гарантію; його повинно прийняти і вважати, як протокол чесної декларації».

Автори «раз'яснення» очевидно инакші мають погляди на те, що таке протокол, що таке декларація, що таке чесність.

Ми звісно з свого боку дуже вдячні керівникам Комітету «France-Orient», що вони, дбаючи в першу голову, цілком натурально, про інтереси французькі, в своїх пертрактаціях з москалями не забули й про оборону України та інших земель, окупованих Москвою. Та історія з протоколом і його роз'ясненням свідчить, що люде заходу і люде сходу, європейці й москалі — люде різних культур, різних психологій, говорять, навіть промовляючи ті самі слова, різними мовами, по різному навіть писане розуміють. Між поглядами на вартість слова парижанина і «разбитного ярославца» чи його близького сусіди «костромича» — пріраа.

Може ця історія і чужинців переконає, що з Москвою не можна мати діла, що не можна поєднати разом води й огня, звести до купи нових «собирателей русской земли» і борців за незалежність України.

* *
*

Пан Керенський страшно сердитий. Його розгнівав не помалу «варшавський парад сепаратистов», як він називає останній з'їзд української еміграції в Польщі. З пересердя він усіх лає і всіх повчає, як то кому треба поводитися та як реагувати на інтриги отих капосних «сепаратистів». Перша лекція — Річі Посполитій Польській:

«Саме в дні переговорів з Літвіновим про одмовлення од зійни в польській столиці відбувався 2-ий з'їзд української еміграції в Польщі. Як відомо, згідно з Ризьким договором обидві сторони — більшовизми й поляки — зобов'язалися взаємно не допускати на своїх територіях діянь організацій, що мають за мету замах на «целостность владений договаривающихся сторон». («Дни» ч. 24 з 17. лютого с. р.).

Нефортунному наслідникові Романових більше за все ходить про оборону «целостности владений» Росії. Невдалий московський Наполеон — оборонцем Ризького трактату!

А да і «pater noster» совітам:

«З приводу «2-го з'їзду українських емігрантів у Варшаві» якого протесту з Москви не вийшло, а навпаки вийшла присутність наша Літвінова та його урядовців на рауті, що його ула» писував п. Патек в день підписання «договора споминців».

Яна шкода, що не було там Керенського розпорядитися як слід! І нарешті привітання з'їздові «видатного польського соціялістичного

діяча» Каліновського дає привід редакторові «Дней» мокрим рядном нап'яти польських соціялістів:

«Цікаво, що з того приводу думають такі заслужені, що користуються незаплямованою соціялістичною репутацією, діячі, як Недзьялковський, Діамайт, Дашицьський і другі. Чим іменем вітав пеллюривський з'їзд п. Каліновський?».

Після грізного запитання не менш грізний наказ ППС:

«Польська соціялістична партія повинна з приводу україно-кубано-грузино-татарських авантюр мати «единое і недвусмысленное мнение».

Справді цікаво прочути, як би то польські соціялісти на московський наказ виступати проти визволення поневогених народів.

З широкого світу.

— Польський сойм прийняв в третьому читанні проєкт закону про ратифікацію пакта Келлога.

— Відбулася в Парижі 7-ма сесія франко-німецького комітету взаємної інформації. Наступний з'їзд має бути в Берліні.

— Вибір у Парижі найкращої жінки Європи кінчився на користь угорки панни С. Сімон, яка й буде репрезентувати цю частину світа на конгресі краси в Америці.

— Дебати франц. парламенту в справі політики в Альзасі кінчилися відкиненням 304 голосами проти 257 пропозиції соціялістів про заведення там франц. законів.

— Еспаьську королеву Марію-Христину поховано коло Мадриду в Ескуріяльському маґастирі.

— 44 англійських авіонів евакуували з Кабулу до Індії з 23. XII. 308 душ європейців і індусів.

— Сербський уряд видав наказа про відкриття недавно зачинених кордонів з Болгарією.

— 9 лютого в Парижі відбулося перше засідання комітету експертів по виробленню остаточного плану репарацій. Головою обрано американця О. Юнга.

— 8 лютого кінчився строк перебування емігрантів з Росії в Туреччині: частина емігрантів одержала дозвіл прийняти турецьке громадянство, решта має бути видалена.

— За два тижні релігійно-національних закологів в Бомбеї в Індії вбило 106 душ, ранею до 700 душ.

— Міжнародно виставку в Барселоні і Севільї в Іспанії має бути відкрито на три місяці пізніше з огляду на жалобу по померлій королеві Марії-Христині.

— 9 лютого в Мексико ростріляно вбивцю президента Обреґона — Торала. В момент рострілу він кричав: «Слава Христові, нашому цареві».

— Ульстерський суд приговорив лідера ірландських республіканців незалежників де Валеру до 1 місяця в'язниці.

— Констанське озеро вкрилося кригою, що дозволило відкрити на дні його праісторичне селище, збудоване на палях.

— Замерзло Балтійське море коло німецьких берегів.

— В травні 1928 року має відбутися всесвітній конгрес Поштового союзу; цей конгрес пристосовано до святкування п'ятидесятиліття існування союзу.

— Американський сенатор Кенер вніс до сенату пропозицію долучити до пакту Келлога додаток про санкцію на тих, хто б порушив мир; як санкцію, пропонує він міжнародно економічну блокаду.

— Вмер Туниський бей Сі-Магомед-ель-Габіб, наступником його має бути Сіді-Ахмед-бей.

— Помер на 88 році життя князь Ліхтенштейну Іван II-ий.

— Відбулося у Лондоні засідання екзекутиви 2-го Інтернаціоналу.

— Польський сейм в третьому читанню прийняв бюджет 1929-30 р. в розмірі: прибутків — 2.962 міль. злотих, видатків — 2.785 міль. зл.

— Латвійський парламент ратифікував пакт Келлога.

— Відбулися заручини полк. Ліндберга з донькою американського посла в Мексику.

— Шість змовників, що обстріляли з засідки президента Веєнсуели Гомеца, — перебігли охороною.

— Нова відозва тимчасового президента Мексики Гіля загрожувє непримиримим католікам і особливо духовенству конфіскацією майна і суворими карами.

— 14 лютого в Парижі відбулося перше засідання урядової комісії, зложеної для вивчення можливости і потреби залізниці через Сахару.

— Грецький парламент ратифікував пакт Келлога.

— Місто Джеллабад в Афганістані знищено вибухом арсеналу.

— Нечувані холоди, що трималися протягом двох тижнів в цілій Європі, наробили багато шкоди: замерзли майже всі порти Німецького моря, припинено було рух пароплавів в портах Болгарії на Чорному морі і в протоках, замерзли всі великі річки середньої Європи; залізничний рух також потерпів у всіх країнах, а особливо в Угорщині і на Балканах. Морози вдарили навіть в північній Італії, на франц. Рів'єрі, і в половині Іспанії та Португалії.

Хроніка.

З Великої України

— В Домі Вчених відбулася 25 січня доповідь проф. Зерова на тему «Нове в українській прозі». Проф. Зеров зупинився на грюх романах «Місто Підмогильного», «Фальшива Мельпомена» — Смолича та «Майстер корабля» Яновського. Характеризуючи сучасний стан української літератури, докладчик відзначив, що останнього часу серед українських прозаїків виник потяг до великої повістєвої форми й починає творитися український роман. («Пр. Пр.» ч. 23 з 29. I).

— Пам'яті акад. Яновського вийшло з друку число 7-8 «Українських Медичних Вістей». («Пр. Пр.», ч. 31 з 7. 11. 29).

— Вивчення історії жидівської народної освіти. — При кафедрі жидівської культури УАН утворено комісію для вивчення історії жидівської народної освіти. («Пр. Пр.» ч. 29 з 5. II. 29).

— Високі школи на Україні, особливо західні, устатковано дуже кепсько. Особливо різні лабораторії відстають від нових досяглень техніки. («Ком.» ч. 26 з 1. II. 29).

— Який склад майбутніх професорів. — Разом по всіх науково-дослідчих установах Києва є 416 аспірантів. З них — 359 чоловіків, 57 жінок; робітники — 42, селян — 167, службовців — 207; українців — 303, росіян — 46, жидів — 59, інших — 8; членів комуністичної партії 87, комсомолу — 9, решта — безпартійні. На 1 жовтня 1929 року

кінчає стаж 173 аспіранти, вільних місць для прийому на 1929-1930 рік — 237. («Пр. Пр.» ч. 13 з 16. I. 29).

— Підвищення вимог від вступаючих на високі школи робітників. — Народний комісар освіти Скрипник в своєму докладі совпарткому України зазначив, що треба усунути уже «хиби», що є в справі набору студентів. Скрипник уважає за недостатні ті академічні вимоги, що їх тепер ставлять робітникам при вступі до високих шкіл. До високих шкіл тепер попадають такі студенти, яким трудно учитися й велика частина їх мусить через свою невідповідність кидати науку. («Ком.» ч. 26 з 1. II. 29).

— Ліквідація неписьменности затримується через відсутність коштів й недостатку вчителів. У большевиків тепер виринула думка завести навчання селян грамоті за плату. («Ком.» ч. 26 з 1. II. 29 р.).

— Жидівський клуб у Києві. — Під жидівський клуб «Комфон» відведено приміщення бувшого «Дворянського Клубу», де до останнього часу містився «Цукротрест». («Пр. Пр.» ч. 23 з 29. I. 29).

— План весняної сівби не буде виконано. — До початку весняної сівби вже залишалося порівнюючи небагато часу, між тим для Одеської округи, напр., приставлено усього тільки 494 вагонів насіння з призначень 1.500. Затримується таким чином очищення зерна й взагалі із всього видно, що совітський план

весьля, аї сівб. буде зїра с. («Комун.» ч. 25 з 31. I. 29).

— Січневий план хлібозагогівлі большевикам теж не вдалося виконати. Зібрано за січень на сов. Україні усього тільки 69% передбаченої кількості. На лютий місяць большевики уже самі змінили план. («Ком.» ч. 28 з 3. II. 29 р.).

— До виборів на сов. Україні. — На 1 лютого в Україні було уже переобрано 3.045 сільських рад, що представляє собою коло 28% усіх сільських рад на сов. Україні. До нових рад обрано 16,4% жінок (в попередніх радах було 9,7%). Комуністів було 9,2%, тепер — 10,5%, комсомольців було 4,5%, тепер — 6,3%, членів комітетів ісаможітніх — було 35,2% тепер — 46,2%. («Ком.» ч. 27 з 2. II. 29).

— Українська земля — жидам роздається далі. «Укркомзет» ухвалив розподілити всього 3.500 ґарядів на землю між жидами. 2.000 ґарядів буде видано на земельні наділи в Україні, 500 — в Криму і 1.000 в Біробіджанському районі. («Ком.» ч. 20 з 25. I. 29).

— Зустріч американських жидів у Києві. — 1-го лютого в Києві большевики урочисто зустрінули делегацію американських жидів. З нагоди приїзду жидів було влаштовано «величній ітернаціональний вечір», на якому жидівський поет Пальдіс прочитав свої вірші, присвячені приїздові делегації. («Ком.» ч. 27 з 2. II. 29 р.).

— Українізація. — Президія Харківського окривкомкому поставовила друкувати свої пославки по російськи й по українськи. Так само на дві мови переходять й міська харківська рада («Ком.» ч. 25 з 31. I. 29).

— Українізація високих шкіл цілком недостатня. Тільки в педагогічких високих школах українізацію переведено цілком. Натомість технічні високі школи украї-

нізовано усього тільки на 8% («Ком.» ч. 26 з 1. I. 29).

— Темп українізації совітського апарату на Україні від 1 січня 1925 р. й до цього часу не збільшився. Тих, що були «в першій категорії», залишається однаково тільки 25% у сіх урядовців, при чому зауважується збільшення рецидиву нещасливості. В Київській окоузі, напр., переведено до нижчої категорії коло 15% усіх службовців в совітських установах. В інших же округах цей відсоток досягає навіть 60.

— Конференція спілки совітських торговельних службовців, яка відбулася у Харькові, ухвалила звернути увагу на українізацію совітського апарату й утворити на місцях самоперевірні комісії, що перевіряли б стан українізації по совітських установах. Конференція також підкреслила потребу підсилення методологічного керівництва з боку «Наркомосу» роботою гуртків та курсів українознавства. («Ком.» ч. 27 з 2. II. 29 р.).

— Товарів на Україну поставляють усе менше. — Питома вага України в плані розподілу шкіряних товарів на другий квартал господарчого року зменшена до 17,3% проти 19,6% в першому кварталі та проти 26,2% — у минулому році. («Ком.» ч. 13 з 16. I. 29).

— Будова двірця у Києві. — Сьварком України затвердив нарешті проєкт київського двірця. Прийдяло змінений проєкт проф. Вербіцького. Так багато писалося раніше про український стиль двірця. Тепер остаточно вирішено «стиль максимумно скорогля». Все будівництво коштуватиме за кошторисом 12 мільйонів карб. і мають його закінчити протягом 3-х років. («Пр. Пр.» ч. 17 з 20. I. 29).

— Брак струменту. — На заводі ім. Рикова в Єлакєві великий брак струменту причинюється до великих понадурочних робіт в механічному цехові. («Комун.» ч. 25 з 31. I. 29).

— С о в і т с ь к і п р о ф е с і й - н і і н с т и т у ц і ї . — П р о т я г о м 1928 року більшовиками було розпущено га України й ланово зформовано 499 проф. орґанів. З цих 24 розпущено було за непрацездатність та погане керівництво роботою, 74 — за рострату спілкових грошей, 65 — за піянство, 37 — за бюрократизм і т. д. («Ком.» ч. 26 з 1. II. 29 р.)

— С о в і т с ь к и й м і н і с т р . «Партколегія ЦКК» в Харківові, розглянувши справу колишнього Наркомзема Автоном. Молд. ССР — Лойтера, визнала, що Лойтер допустився багатьох неетичних вчинків: примушував жити з ним хатню робітницю, використовував службовий стан, розводив бюрократизм то-що. Молдавська Контрольна Комісія висловила була Лойтерові сувору догаду з застереженням і усунула його від посади Наркомзему, заборонивши посідати господарчі пости протягом 2-х років. Партколегія ж визнала, що ця кара для Лойтера замала і висловила думку, що молдавська контрольна комісія «зламає» багато справ про «відповідальних» робітників. («Пр.» ч. 13 з 16. I. 29).

— Н е ц і к а в л я т ь с я к о м у н і с т и ч н о ю р о б о т о ю . — Від депо Зворонного Південних залізниць до Харківської міської ради було обрано в минулому році між иншим 4-х жінок. Як одначе робітниці цікавляться роботою в комуністичних установах показує той факт, що дві з обраних ще й досі не знають, де та міська управа знаходиться. («Ком.» ч. 27 з 2. II. 29).

— А н т и с е м і т и з м в к о м у н і с т и ч н і й п а р т і ї . — П о с в а р и в ш и с я у л а в н і з «активістом партійного осередку», комуніст Березовий, «не соромлячись присутніх», як пише «Прол. Правда» ч. 28 з 3. II. 29 р., «не тільки вилаяв тов. Ф. обурливою антисемітською лайкою, а й двічі вдарив його по зубах». Березового негайно виключено з партії.

— Д е р е в а п о - н а д ш л я х - х а м и . — М и н у л о г о р о к у н а д ш л я х о м Х а р ь к і в - Ч у г у і в п о с а д ж е - н о 4.000 дерев. («Ком.» ч. 20 з 25. I. 29 р.).

З українського життя.

— К у л ь т у р н о - п р о с в і т - н и й р у х . — В цілому ряді міст та сіл Буковини повідкривалися нові українські читальні, відбуваються відчити та упорядковуються вистаєи. («Час», ч. 103).

— С т а н о б л о г и в Б е с а - р а б і ї г а Б у к о в и н і . — З г і д - н о з повідомленням з Букарешту у цих місцевостях оглошено стан облоги з тієї причини, що там з'явилася велика кількість комуністичних агітаторів. («Укр. Нива», ч. 7).

— Д о п о м о г а г і м н а з і ї . К р е м ' я н е ц ь к а г і м н а р а д а у х в а - л и л а в н е с т и д о Г і м н н о г о б ю д ж е т у 1.000 злотих га допомогу укр. г і м . а з і ї в К р е м ' я н і . («Укр. Нива», ч. 7).

— Н о в і м а р м у р о в і к о - п а л ь н і . — В с х і д н і й ч а с т и н і З а к а р п а т т я б у л и з н а й д е н і в е л и к і ш а р и м а р м о р у , п р о я к і ф а х і в ц і к а ж у т ь , щ о в о н и д у ж е ц і н н і . («Русское Слово», ч. 6).

— З а к а р п а т с ь к і м о с к - в о ф і л и п р и с м і р и л и о с т а - н н і м а с а м и і н а в і г і в и с т у п а ю т ь п р о т и «язикового спора», бо, як пише їхній орґан, «питання про існування одного чи двох руських народів рішається не в Ужгороді і не у Львові, а в Києві та Москві». («Русская Земля» ч. 4).

Газетні звістки

— Н а ц і о н а л ь н и й р у х н а У к р а ї н і ш и р и т ь с я . — В К и ї в і с е к р е т а р ь К и ї в с ь к о г о о к - р у ж н о г о п а р т к о м у , г о в о р я ч и п р о н а ц і о н а л ь н е п и т а н н я , п р и с в я т и в д о с і т ь м і с ц я у к р а ї н ь о м у н а ц і о - н а л ь н о м у р у х о в і . Г о в о р я ч и п р о у к r a ї н с ь к и й н а ц і о н а л і з м , щ о в с e з б і л ь ш у є т ь с я , п р о м о в е ц ь с к а з а в ,

З життя укр. еміграції.

У Франції

трьох частин. Першу частину розшо навіть в комуністичних укр. письменників і поетів в їхній творчості гребля ас'єся українськїй і аіонерізм. («Час», ч. 95).

— Голод на Україні. — З Харького повідомляють, що голод на Україні приймас ісе більш гострі форми. Селяне не бажають приймати хліб за грони, ґмагаючи за хліб крам, залізо, мануфактуру то-шо. В Пславськїм, Кремле, чучькїм і Дніпропетровськїм округах селяне взагалі гідмогяються приймати совітські грони. Предовельча заготівля закінчулася повною недачаю. («За Свободу», ч. 17).

— Україна платить дефіцитное Молдавії. — Дефіцит по бюджету Автономної Молдавської Республіки ВУЦВК відісе на рахунок державного бюджету сов. Україн. («Західні Вісти», ч. 4).

— Компартія складається переважно з москалів та жидів. — Секретарь кїївського скружого парікому заявляє, що на Україні компартія складається з москалів та жидів, через що, мерляе, необхідно притягнути до компартії межлиго більше українців і тим посилити фронт в боротьбі проти українського націоналізму. («Час», ч. 95)

— Студенські демократії в Кїїві. — В зв'язку з виборами до рад влада виключила на шкїл більше 300 студентів, які походили з заможніх родин. Натовп демонстрантів позривав виборчі відозви та списки виключених студентів. Одночасно натовп назнав на студентів комуністів і побив їх. Будинки вищих шкїл обсаджено відділами ППУ. («Укр. Нива», ч. 7).

— Проги-большевицький терор. — Харьківська «Прол. Пр.» подає, що окружний суд в Кїїві розглядує 252 справи про терористичні акти, скеровані проти представників совітської влади. Всі ці акти терору були доконані лише в одній кїївській окрузі. («За Свободу», ч. 35).

— Засновання Спїлки українських інженерів у Франції. — На установчих загальних зборах інженерів та техників українців-емігрантів, що перебувають у Франції, 3 лютого ц. р. засновано Спїлку під назвою «Спїлка українських інженерів у Франції».

До Управи Спїлки обрано: інж. Юскевича Д. — головою, інж. Неділька А. — членом та інж. Нечая С. — секретарем. До ревіз. комісії: інж. Нікитюка — головою, інж. Єремїва та техн. Золотаренка — членами. Адреса Спїлки: Monsieur Netchaï S 6, rue de l'Espérance, Paris 13.

В Швейцарії.

— Українська справа в Дорадчому Комітеті Високого Комісаріату Ліги Націй для справ біженських. На останньому засіданю Дорадчого Комітету, що відбулося 15 лютого с. р. в Женєві, було прийнято до складу комітету дві нові українських організації: Генеральну Раду Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції та Громадсько-Допомоговий Комітет в Румунії. Крім проф. О. Шумьґина, який раліше представляє об'єднання українських емігрантів в ріжких державах, на засіданю взяв участь Голова Генеральної Ради п. Шумьґий.

У Польщі.

— Академія в 11-турічницю проголошення незалежності Держави Української в Станці в м. Каліші. — 27 січня 1929 року обходила еміґрація українська з цілого калішського еміґрантського осередку святкування державности. Зрана було відіравлено врочисту службу Божу в св. Понровській козацькій церкві в Українській Станці, а ввечері відбулася академія в стаціонарному театрі.

Програм академії складався з

почав станичний хор під орудою свого молодого диригента хору: жого І. Білецького відспіванням українського національного гімну. Вихователь стаціональної школи ім. С. Петлюри С. Кость-Костенко продекламував власний вірш «О, наші». Підполк. М. Серета виголосив сягачу промову і хор відспівав «Україно-Мать», й «Голосаька» слова й музика диригента хору.

В частині другій відіграли одноактівку П. Сумного «В глузуні». Участь в ній прийняли: П. Собко — Гат Стріха, селянин, п. О. Тарасенко — Софія, його жінка, С. Скворців і С. Кость-Костенко — їхні сини, Л. Гаркавий і Я. Химочка — повстанці, О. Шило — старший большевик і В. Пашчківський — політкомісар. П'єса ця невеличка представила нам живу яскраву картину того реального, що діється на нашій бідній Україні в сьогоднішні дні. Не одна жіноча сльоза стотлася при відіграєвлю картини той, не одна козацьке серце заблюлося...

Частиною третюю об'явля співи хору «Гей, Україна по-гад все», «Ой, зійшла зоря», «Сонце на небі колує» і «За Україну», та декламації пані Ластівки «Гей» — уривок з поеми В. Самійленка, Віри Бездогої — «Повстали козаченьки», В. Лебедєвої, Жеєї Стецюренка «Ви хотіли б спійняти», П. Кармаєського і І. Кость-Костенка — «У вирі кривавім».

Цілий програм виконано бездоганно. Вражіння, як найкраще. Заля була переповнена.

— Зміни в Станичнім Правліцці. — Після відбуття 2-го делегатського з'їзду української політичної еміграції в Польщі, в Правлінні Української Станиці м. Каліша частунами такі зміни: ген.-хоруґжий Віктор Куш обняв становище голови Станиці замість усупущеного на власне бажання ген.-хор. Володимира Сальського, ген.-хор. Олександр Загородський став заступником голови станиці і підполк. Семен

Скрипка — членом правління Станиці замість вибраного з'їздом на члена Голосної Управи Українського Центрального Комітету полк. Михайла Садовського.

— Воєнно-Літературний журнал «Табора». — В емігрантській друкарні «Чорномор» вже друкується дев'ятий збірник воєнно-літературного журналу «Табора», що виходить в Каліші під редакцією генштабу ген.-хор. В. Куца Віл мисить й собі статті ген.-штабу ген.-хор. В. Сальського, генштабу ген.-хор. П. Єрошевича та інші.

— Станиця може залишитися знов без священників. — По станиці шперто почали кружляти чутки, що настоятель Стаціональної св.-Покровської козацької церкви протоєрей Іларіон Бриндзані має одержати високе призначення на духовно-освітній лінії. Радіємо за о. Іларіона й сумуємо за себе, бо по його від'їзді знову не буде у нас священника.

М. Г.

В Туреччині.

— Зв'язок з Кавказом. — 30 мильдого січня через сестика Забелло встановлено зв'язок Української Громади з азербейджанцями в особі видатого діяча Азербейджану п. Рассулзаде. В теплій та приємній розмові вирішені питання щодо популяризації української ідеї та укр. питання серед квітчастого килиму усіх народів близького сходу через відповідні їхні часописи.

п. Рассулзаде просить між иншим подати як найкорше вичерпуючі короткі матеріали про Україну та українське питання до альманаху, що готується на турецькій мові про сусідні народи: Азербейджан, Україну, Грузію, Вірменію, Північний Кавказ і козацькі землі Кубані та Вільного Дону. Українська Громада з цим поважним питанням звернулася до проф. О. Шульгина.

Зміст

Париж, вєдїля, 24 лютого 1929 року — ст. 1. — *** — ст. 2. — До пакту Келлога — ст. 3. — Г. Ч. Німецька преса про Україну — ст. 4. — Укр аї н с ь к и й е м і г р а н т. Про одну маленьку справу. — ст. 7. — Лист з Волині — ст. 10. — Лист із Чехії — ст. 12. — В. С. З життя й політики — ст. 14. — O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 18. З преси — ст. 22. — З широкого світу — ст. 25. — Х р о н і к а: З Великої України — ст. 27. — З укр. життя — ст. 29. — Газетні звістки — ст. 29. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 30. — В Швейцарії — ст. 30. — В Польщі — ст. 30. — В Туреччині — ст. 31.

КНИГАРНЯ „ТРИЗУБ“

перед Шевченківськими святами випустила вже нові портрети

Тараса Шевченка

Ціна — 1 фр. 25 с.

Премія річним передплатникам „Тризуба“

Річні передплатники «Тризуба», які внесуть повністю річну передплату за 1929 рік до 1-го Липня 1929 року, одержать в осени, як премію до тижневика «Тризуб», — кишеньковий

ФРАНЦУЗЬКО - УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

зложеній Наталією Королевою, видання «Тризуб».

Ціна словника в окремому продажі має бути не менш, як 15 фр.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Тризуб»). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.
